



Вісник

Верховного Суду України



Обрано Голову Верховного Суду
України та його заступників

Моніторинг незалежності
суддів в Україні

Види забезпечувальної
діяльності Державної судової
адміністрації України

Конституційно-правова
характеристика публічної
влади в умовах застосування
адміністративної
юрисдикції суду

Особливості визнання
недійсними договорів, укладених
на прилюдних торгах

12(136)'2011

ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 3-05/4 наукові статті, опубліковані у журналі, на підставі висновку експертної ради з юридичних наук, окремо у кожному конкретному випадку за поданням спеціалізованої вченої ради, зараховуються як фахові в галузі юридичних наук

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Пилипчук П.П. — Голова Верховного Суду України, заслужений юрист України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Барбара В.П. — заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у господарських справах, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Бейцун І.В. — начальник управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України, кандидат юридичних наук;

Бень А.Б. — начальник управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України, заслужений журналіст України;

Волков О.Ф. — заслужений юрист України;

Городовенко В.В. — голова Апеляційного суду Запорізької області, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Губар Л.О. — начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України;

Кіреєва Н.О. — кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Когут С.П. — головний консультант управління забезпечення діяльності керівництва Верховного Суду України;

Короткевич М.Є. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Кузнєцова Н.С. — доктор юридичних наук, професор, академік АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Мельник М.І. — начальник управління забезпечення діяльності керівництва Верховного Суду України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Міщенко С.М. — заступник голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслужений юрист України;

Ромовська З.В. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Романюк Я.М. — Перший заступник Голови Верховного Суду України, голова Ради суддів України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Селіванов А.О. — доктор юридичних наук, професор, академік АПрНУ, заслужений юрист України;

Сенін Ю.Л. — суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Сердюк В.В. — заступник керівника апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, доктор юридичних наук, доцент;

Сірий М.І. — кандидат юридичних наук;

Терлецький О.О. — суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Хавронюк М.І. — заступник керівника апарату Верховного Суду України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Шакун В.І. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Шумило М.Є. — доктор юридичних наук, професор;

Ярема А.Г. — заступник Голови Верховного Суду України — секретар Судової палати у цивільних справах, заслужений юрист України (заступник голови редакційної колегії)

2

До Дня працівників суду *The Court Employee's Day*



2 Виступ Президента України В. Януковича на урочистому засіданні з нагоди Дня працівників суду

Speech of the President of Ukraine Viktor Yanukovich at the solemn meeting on the occasion of the Court Employee's Day

4

У Пленумі Верховного Суду України *At the Plenum Supreme Court of Ukraine*



4 Обрано Голову Верховного Суду України та його заступників

The President and the Vice-Presidents of the Supreme Court of Ukraine are elected

5

Моніторинг незалежності суддів в Україні *Monitoring of judicial independence in Ukraine*

9

Судова практика *Judicial Practice*

9 Рішення у цивільних справах

Decisions in civil cases

12 Рішення в адміністративних справах

Decisions in administrative cases

15 Рішення у господарських справах

Decisions in commercial cases

17 Рішення у кримінальних справах

Decisions in criminal cases

22 *Проблеми судово-правової реформи*
Challenges of Judicial and Legal Reform

- 22** **Городовенко В.В.** Актуальні проблеми забезпечення відкритості судової влади
Horodovenko V.V. Actual problems of ensuring judicial power openness



- 28** **Кирилюк Р.І.** Види забезпечувальної діяльності Державної судової адміністрації України
Kyryliuk R.I. Types of provisional activity of the State Judicial Administration



33 *На допомогу судді*
Providing Advice to Judge

- 33** **Селіванов А.О.** Конституційно-правова характеристика публічної влади в умовах застосування адміністративної юрисдикції суду
Selivanov A.O. Constitutional and legal characteristics of public power in the circumstances where administrative jurisdiction of the court is used



- 40** **Романюк Я.М.** Особливості визнання недійсними договорів, укладених на прилюдних торгах
Romaniuk Y.M. Peculiarities of invalidation of agreements concluded at the open auction



- 46** **Систематичний покажчик матеріалів, опублікованих у «Віснику Верховного Суду України» у 2011 році**
Systematic Index of Materials, published in the Visnyk of the Supreme Court of Ukraine in 2011

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей. За точність наведених у статтях даних, посилань на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється за письмовим дозволом голови редакційної колегії з обов'язковим посиланням на джерело

З деякими матеріалами журналу можна ознайомитися на web-сайті Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

Адреса редакції:

01043 Київ 43, вул. П. Орлика, 4^а, кімн. 109

Телефони:

голова редакційної колегії

(44) 253–3502,

відповідальний секретар

(44) 253–1683,

група технічного забезпечення

(44) 253–0687

E-mail: parub@scourt.gov.ua

Редактори:

А.В. Гончарук,

Л.В. Мочалова,

К.С. Мусієнко,

П.О. Мусієнко,

Р.В. Парубець (в.о. відповідального секретаря)

Верстка:

С.І. Самкова,

В.М. Горобченко

Фото:

П.О. Мусієнко

Переклад англійською:

О.В. Гунько

Видавець:

ТОВ «Видавництво «Істина»

04073 Київ 73, вул. Сирецька, 38.

Телефони: (44) 468–3131, 468–0999, 468–5973.

E-mail: istina_knigi@ukr.net

Віддруковано:

ТОВ Друкарня «Літера»

03038 Київ 38, вул. Нововокзальна, 41.

Телефон (факс): (44) 502–6808

Підписано до друку 26.12.2011

Формат 60×90/8. Друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58.

Зам. 283.

Наклад 3270 прим. Ціна договірна

3 ДНЕМ ПРАЦІВНИКІВ СУДУ!



13 грудня у Кловському палаці правосуддя за участю Президента України Віктора Януковича відбулося урочисте засідання суддів Верховного Суду України, присвячене Дню працівників суду. У заході взяли участь представники уряду, парламенту, голови Верховного Суду у відставці, голови Конституційного Суду і вищих спеціалізованих судів.

Окрім власне виступу глави держави та вітальних слів було також вручено високу державну нагороду — Орден князя Ярослава Мудрого IV ступеня, Голови Верховного Суду у відставці Віталію Бойку.

Урочистості з нагоди Дня працівників суду відбулися у Верховному Суді України і 15 грудня. На святковому зібранні суддів вітали виконуючий обов'язки Голови Верховного Суду України Анатолій Ярема та экс-Голова Суду Василь Онопенко. У рамках відзначення свята наказом виконуючого обов'язки Голови Верховного Суду України було відзначено сумлінну працю низки членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді України, а керівник апарату Суду Іван Кучерина вручив почесні грамоти, цінні подарунки й оголосив подяки групі працівників апарату Верховного Суду України.



Виступ Президента України В. Януковича на урочистому засіданні з нагоди Дня працівників суду

Шановні судді! Шановні працівники апаратів судів!

Щиро вітаю вас із професійним святом! Радий вас у цей день бачити.

Судова гілка влади відіграє ключову роль у забезпеченні прав і свобод громадянина.

Ваша щоденна праця спрямована на утвердження верховенства права у суспільстві, забезпечує громадянам захист їх прав та інтересів, несе віру у справедливість правосуддя та сприяє побудові України як правової держави. Саме по діяльності судів наші громадяни формують своє ставлення до влади і держави в цілому: справедливе судове рішення — значить, і держава справедлива. Тому так гірко чути від людей час від часу різні критичні і навіть негативні оцінки. Саме тому глибока судова реформа стала однією з перших моїх ініціатив на посаді Президента.

Головна вимога — в країні має працювати справедливий, чесний суд, що діє за законом і захищає права кожного громадянина. Саме це — вимога та надія громадян України. Переконаний, що судова реформа — це практичний крок до модернізації країни, реальний шлях до єдиної європейської спільноти.

Запроваджена Законом України «Про судоустрій і статус суддів» процедура призначення на посаду судді дозволяє забезпечувати об'єктивний та неупереджений процес, основними критеріями якого є рівень знань та моральні якості кандидатів на посаду судді. Вищою кваліфікаційною комісією суддів України вже завершено добір кандидатів на посади суддів за новими правилами. Це дає підстави говорити, що майбутніми суддями стануть громадяни, які найбільш гідні цього високого звання.

Однак необхідно зосередити увагу не лише на поповненні суддівського корпусу, а й на збереженні працюючих суддівських кадрів. Сьогодні багато досвідчених суддів, за плечима яких десятки років роботи в суді та тисячі розглянутих справ, звільняються з посад у зв'язку з досягненням 65-річного віку. Це — недоліки. Ми не повинні втрачати професіоналів, які завдяки своїм знанням, практичним навичкам та високим моральним якостям становлять найцінніший ресурс нашої судової системи і в цілому держави.

Дорогі друзі!

Принципи розвитку нашої держави, європейська інтеграція висувають суворі вимоги

до вітчизняного правосуддя, вимагають безумовного верховенства загальнолюдських цінностей, прав і свобод громадян. Досягнення цієї мети залежить значною мірою від єдності судової практики, відсутності неузгодженостей між рішеннями судів у застосуванні однієї й тієї ж норми права та різного підходу суддів при тлумаченні положень чинного законодавства. Значна роль у подоланні цього негативного явища покладається на Верховний Суд України, судді якого є найбільш кваліфікованими представниками суддівської спільноти. Переконаний, що надане Верховному Суду України право постановляти нові рішення, а також обов'язок усіх судів загальної юрисдикції враховувати його висновки під час вирішення аналогічних справ, сприятимуть утвердженню єдиної судової практики.

Черговим кроком у запровадженні якісно нової системи правових засобів захисту людини, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, а також удосконаленні процедури кримінального судочинства має стати прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України. Однак реформування вітчизняного законодавства у сфері

судочинства не обмежується лише новим Кримінально-процесуальним кодексом України.

На утвердження стандартів гуманізму у сфері застосування кримінальних покарань, а також зменшення випадків застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою спрямований закон України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності.

Усвідомлюючи той факт, що гарантування прав та свобод людини залежить не лише від суду, мною у листопаді 2011 р. створено Робочу групу з питань реформування адвокатури та прокуратури. Метою її утворення є кардинальне оновлення законодавчого регулювання діяльності прокуратури та адвокатури на засадах гарантування додержання конституційних прав громадян та впровадження загальновищаних міжнародних демократичних стандартів у цій сфері.

Пріоритетність зазначеної реформи полягає також і в зобов'язаннях нашої держави перед Радою Європи, яка неодноразово закликала українську владу до їх проведення.

Усвідомлюю, що не останню роль у стабільній та ефективній роботі судової системи відіграє матеріально-технічне забезпечення судів та соціальна захищеність суддів. У результаті проведення судової реформи передбачено поетапне зростання заробітної плати.

У проекті Закону про Державний бюджет на 2012 рік для потреб судів перед-

бачено у півтора рази більше коштів, ніж у цьому році.

Очевидно, що заплановане у новому році збільшення фінансування не вирішить усіх проблем судової гілки влади, однак такий крок повинен стати позитивною тенденцією на наступні роки. Істотно зміцнити засади фінансової незалежності судів, у тому числі й стосовно суддівської винагороди, покликаний прийнятий Закон України «Про судовий збір». Наявні новації, а також успішне проведення реформ — є запорукою побудови в Україні правової держави та громадянського суспільства, що виступає однією з найголовніших гарантій дотримання прав людини в нашій країні.

Світовий досвід свідчить, що судова реформа є процесом постійного удосконалення, оскільки на сьогодні немає жодної країни, яка вважала б, що її правосуддя настільки довершене, що далі його поліпшувати не потрібно. Судова реформа триватиме і в нашій державі. Мені відомі рекомендації Венеціанської комісії щодо необхідності подальшого удосконалення судової системи України. Я поділяю такі погляди. Однак втілення у життя рекомендацій неможливе без зміни Основного Закону України. Саме з цією метою я підтримав ініціативу щодо необхідності створення Конституційної Асамблеї.

Процес внесення змін до Конституції України повинен мати системний характер і стосуватися як запровадження додаткових конституційних гарантій прав і свобод людини, так і реформування окремих

інститутів, у тому числі й судової влади. На сьогодні процес підготовки пропозицій щодо вдосконалення конституційного регулювання відносин триває. Судова реформа покликана запропонувати комплексні зміни до Конституції України, що дозволять врахувати рекомендації європейських інституцій та досвід реформування у зарубіжних країнах. Однак впевнений, що не тільки від удосконалення чинного законодавства України залежить підвищення авторитету українського правосуддя та його якісна трансформація, а, в першу чергу, лише від нашого спільного бажання змінити існуючу ситуацію та наполегливої праці у цьому напрямі. Знаю, що суддівська спільнота докладе всіх зусиль для покращення роботи судової системи та перетворення суду на ефективний інститут захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Я вірю в те, що обраний вами професійний шлях — це шлях служіння інтересам українського народу. Кожний ваш крок на цій дорозі буде свідченням того, що ви усвідомлюєте важливість свого призначення. Ваше покликання та величезна роль у житті нашої держави покладає на вас таку саму відповідальність за прийняті рішення, оскільки їх зміст впливає на долі людей.

Сподіваюсь на вашу підтримку, розуміння та активну позицію у справі розбудови українського суспільства.

Бажаю вам міцного здоров'я, плідної роботи на благо нашої держави.

Зі святом вас!

Шановні судді та працівники судів!

Від щирого серця вітаю Вас із професійним святом — Днем працівників суду, святом людей, життєве кредо яких — боротися за справедливість, за ствердження Закону і Права, за честь і свободу людини.

На терезах Феміди, безсумнівно, завжди повинна переважати чаша справедливості. Запорукою цього можуть бути лише високий професіоналізм суддів і працівників судів, їхні високі особисті якості — честь, гідність, відданість справі.

Високо цінуючи вашу невтомну добросовісну працю, вірність присязі, бажаю всім Вам невичерпної енергії, стійкості й наснаги, міцного здоров'я та нових професійних здобутків.

Щастя, миру та благополуччя Вам і Вашим родинам!

З повагою

В.о. Голови Верховного Суду України

А. Ярема



Обрано Голову Верховного Суду України та його заступників

23 грудня 2011 р. відбувся Пленум Верховного Суду України з порядком денним про затвердження нового Регламенту Пленуму, обрання Голови Верховного Суду України, його Першого заступника та чотирьох заступників — секретарів палат спеціалізованих юрисдикцій (цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної).

Як наголосив у своєму виступі, представляючи проект Регламенту Пленуму, головуючи на засіданні Пленуму Юрій Сенін, новий документ було розроблено відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Після короткої дискусії більшість членів Пленуму (35 голосів «за», 11 — «проти») проголосували за прийняття нового Регламенту Пленуму, вилучивши з проекту документа ст. 4 про голосування за кандидатури на посади Голови, його Першого заступника і заступників списком (так зване пакетне голосування).

Пленум не підтримав пропозицію утриматись від обрання заступників Голови Верховного Суду України — секретарів відповідних палат до обрання складу судових палат. Під час висунення кандидатур на адміністративні посади у Верховному Суді України єдиним претендентом на посаду Голови Верховного Суду було названо Петра Пилипчука, на посаду його Першого заступника — Ярослава Романюка, заступника — секретаря Судової палати у кримінальних справах Анатолія Редьку, заступника — секретаря Судової палати у цивільних справах Анатолія Ярему, заступника — секретаря Судової палати в адміністративних справах Віктора Кривенка. На посаду заступника Голови Суду — секретаря Судової палати у господарських справах було названо дві кандидатури — Валентина Барбара та Івана Шицького.

Ці прізвища і було внесено до бюлетеня для таємного голосування.

У своєму виступі кандидат на пост Голови Верховного Суду України Петро Пилипчук назвав основними завданнями на цій посаді поновлення статусу Верховного Суду, підвищення авторитету найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, забезпечення судочинства на належному рівні, вирішення фінансових проблем та щодо приміщення для розміщення Верховного Суду та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Водночас він наголосив, що вирішити ці питання самотужки не вдасться, тому висловив сподівання на налагодження конструктивної співпраці з іншими



**Голова
Верховного Суду України
П.П. Пилипчук**



**Перший заступник Голови
Верховного Суду України
Я.М. Романюк**

Заступники Голови Верховного Суду України — секретарі судових палат:



А.Г. Ярема



А.І. Редька



В.П. Барбара



В.В. Кривенко

найвищими органами державної влади без шкоди для процесуальної самостійності Верховного Суду та його незалежності.

Вдалою назвав кандидатуру Петра Пилипчука экс-голова Суду Василь Онопенко, який нагадав про спільно пройдений нелегкий шлях у часи, коли Петро Пилипович очолював Раду суддів України. Він також побажав новому чільнику Суду мужності, стійкості, мудрості для того, щоб з гідністю вийти із ситуації, в якій сьогодні опинився Верховний Суд.

Потім відбулося таємне голосування бюлетенями. За інформацією голови лічильної комісії — судді Верховного Суду Світлани Вус, участь у голосуванні взяли всі 47 членів Пленуму, усі вони отримали бюлетені для голосування, з них дійсними визнано 46.

За результатами голосування Пленум Верховного Суду України постановив обрати:

Головою Верховного Суду України — **Петра Пилиповича Пилипчука** (40 голосів «за», 6 — «проти»);

Першим заступником Голови Суду — **Ярослава Михайловича Романюка** (34 голоси «за», 12 — «проти»);

заступником Голови — секретарем Судової палати у цивільних справах — **Анатолія Григоровича Ярему** (42 голоси «за», 4 — «проти»);

заступником Голови — секретарем Судової палати у кримінальних справах — **Анатолія Івановича Редьку** (44 голоси «за», 2 — «проти»);

заступником Голови — секретарем Судової палати у господарських справах — **Валентина Петровича Барбару** (25 голосів «за», 21 — «проти»),

заступником Голови — секретарем Судової палати в адміністративних справах — **Віктора Васильовича Кривенка** (43 голоси «за», 3 — «проти»).



Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рада суддів України за участю Центру суддівських студій та за сприяння українсько-швейцарського проекту «Підтримка судової реформи в Україні» ініціювала проведення чергового моніторингу стану незалежності суддів. В анонімному опитуванні взяли участь 579 суддів різних інстанцій, це 8—9% від загальної кількості суддів в Україні, у тому числі 17 суддів Верховного Суду України (2,9% від усіх учасників). Опитування було розроблено відповідно до міжнародних стандартів незалежності суддів, що містяться в міжнародних документах, зокрема у Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки.

Експертами українсько-швейцарського проекту підготовлено попередні висновки на основі аналізу відповідей моніторингу, висловлювань представників судової влади в засобах масової інформації та експертних оцінок стану незалежності суддів, отриманих під час проведення конференцій, семінарів та інших заходів за участю суддів.

Пропонуємо увазі читачів попередні висновки та деякі показові дані моніторингу незалежності суддів в Україні, що були оприлюднені в стінах Верховного Суду України під час міжнародної конференції «Незалежність суддів в Україні» 11 листопада 2011 р.

Інституційна незалежність судової влади, незважаючи на здійснення останнім часом позитивних кроків з її утворення (осучаснення системи першого призначення на посаду судді, збільшення кількості суддів у складі Вищої ради юстиції, сформульована та публічно висловлювана позиція Президента України щодо підтримки незалежності судової влади, зменшення публічного тиску на суддів з боку представників виконавчої та законодавчої влади під час розгляду конкретних судових справ тощо), ще знаходиться на недостатньому рівні.

Триває намагання представників виконавчої та законодавчої влади керувати судовою системою. Фінансування судів, порівняно з іншими державними установами, здійснюється за залишковим принципом. Розпочатий процес реформування системи судоустрою здійснюється хаотично та без урахування пропозицій суддівського співтовариства.

Взаємовідносини судової влади з іншими гілками державної влади слід розглядати в кількох аспектах: публічні висловлювання представників законодавчої та виконавчої влади щодо судової влади, судів та суддів; рішення парламенту та уряду, що стосуються системи судоустрою та суддів; вплив та тиск на суди та суддів в процесі розгляду конкретних судових справ. За результатами опитування суддів незалежність судової влади в Україні найбільше підриває критика представників громадськості (91,7%)¹ та ЗМІ (90,9%), а також адвокатів (85,1%), прокурорів (75,2%), представників виконавчої та законодавчої влади (81,5 та 79,1%) при коментуванні судових рішень (див. діаграму 1). Останнім часом за позитивним прикладом Президента України керівники державних

¹ Тут і далі — у відсотках до кількості опитаних.

Діаграма 1.

Міжнародні стандарти незалежності суддів

♦ *Обов'язок державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, громадян та їх об'єднань поважати незалежність суддів і не посягати на неї.*

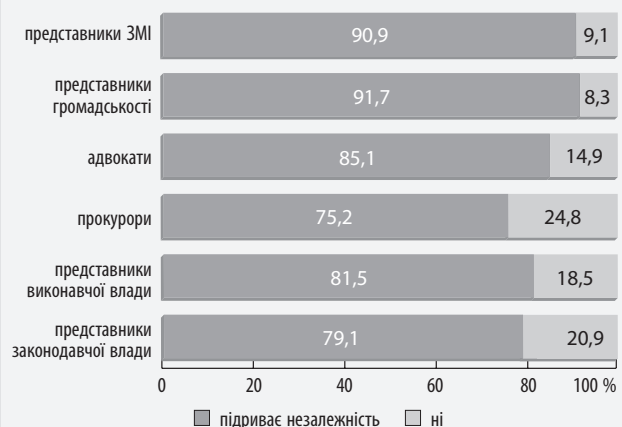
♦ *Без шкоди для своєї незалежності судді та судова влада повинні підтримувати конструктивні робочі відносини з установами та органами влади.*

♦ *Обов'язок виконавчої та законодавчої влади — забезпечувати незалежність суддів та унеможливити заходи, які можуть її обмежити.*

♦ *Коментуючи рішення суддів, виконавча та законодавча влада мають уникати критики, яка може підірвати незалежність судової влади або довіру суспільства до неї.*

Критика при коментуванні судових рішень, що підриває незалежність судової влади та довіру суспільства до неї

(за результатами опитування суддів — у відсотках до кількості опитаних)



установ у публічних заявах висловлюють повагу до незалежності судів та суддів і демонструють свою готовність сприяти утвердженню неупередженого та незалежного правосуддя в державі. Відсутність системності та цілеспрямованості в діяльності Верховної Ради України з реформування правової системи негативно впливає на темпи та якість цього процесу. Незважаючи на пропозиції суддівського співтовариства, вносяться такі зміни в закони, які створюють значні перепони для ефективного функціонування судів, ускладнюють судовий процес та зменшують законодавчі гарантії незалежності суддів. Встановлені останнім часом більш конструктивні взаємовідносини між законодавчою, виконавчою та судовою владою потребують подальшого розвитку в напрямі концентрації спільних зусиль для зміцнення незалежності судів та суддів.

Міжнародні стандарти незалежності суддів

♦ Орган влади, який приймає рішення щодо добору та підвищення суддів по службі, повинен бути незалежним від виконавчої та законодавчої влади. Для гарантування незалежності такого органу щонайменше половина його членів мають становити судді, обрані самими ж суддями.

♦ Ради суддів є незалежними органами, створеними відповідно до закону або конституції, які прагнуть зберегти незалежність суддів та судової влади загалом і таким чином сприяти ефективному функціонуванню судової системи.

Сприйняття суддями рівня незалежності Вищої ради юстиції у порівнянні з попередніми роками поліпшується, так вважає 43 % респондентів. За цього залишається необхідність внесення змін до Конституції України щодо обрання суддями щонайменше половини складу Вищої ради юстиції та визначення одного з її завдань — утвердження

Діаграма 2.



незалежності суддів та судової влади. Внесення новим законом істотних змін до структури рад суддів і системи їх формування та функціонування неоднозначно сприймається суддями. Так, 65,7 % суддів загальних судів нову систему органів суддівського самоврядування, порівняно з попередньою, оцінюють як неефективну для утвердження незалежності суддів. Існують серйозні питання щодо дотримання демократичних стандартів при обранні делегатів конференцій суддів, особливо це торкається суддів загальної спеціалізації. Формування за новою системою Вищої кваліфікаційної комісії суддів України оцінюється суддями однозначно позитивно.

Міжнародні стандарти незалежності суддів

♦ Кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст. 6 Конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати.

♦ Обов'язкова участь представників судової влади у формуванні бюджету судової влади та у здійсненні контролю за використанням коштів.

У 2011 р. 99 % суддів оцінюють рівень забезпечення судів фінансовими та матеріально-технічними ресурсами як недостатній (27,7 %) та вкрай недостатній (71,3 %) (див. діаграму 2). Це залишається основною загрозою незалежності судів та суддів в Україні.

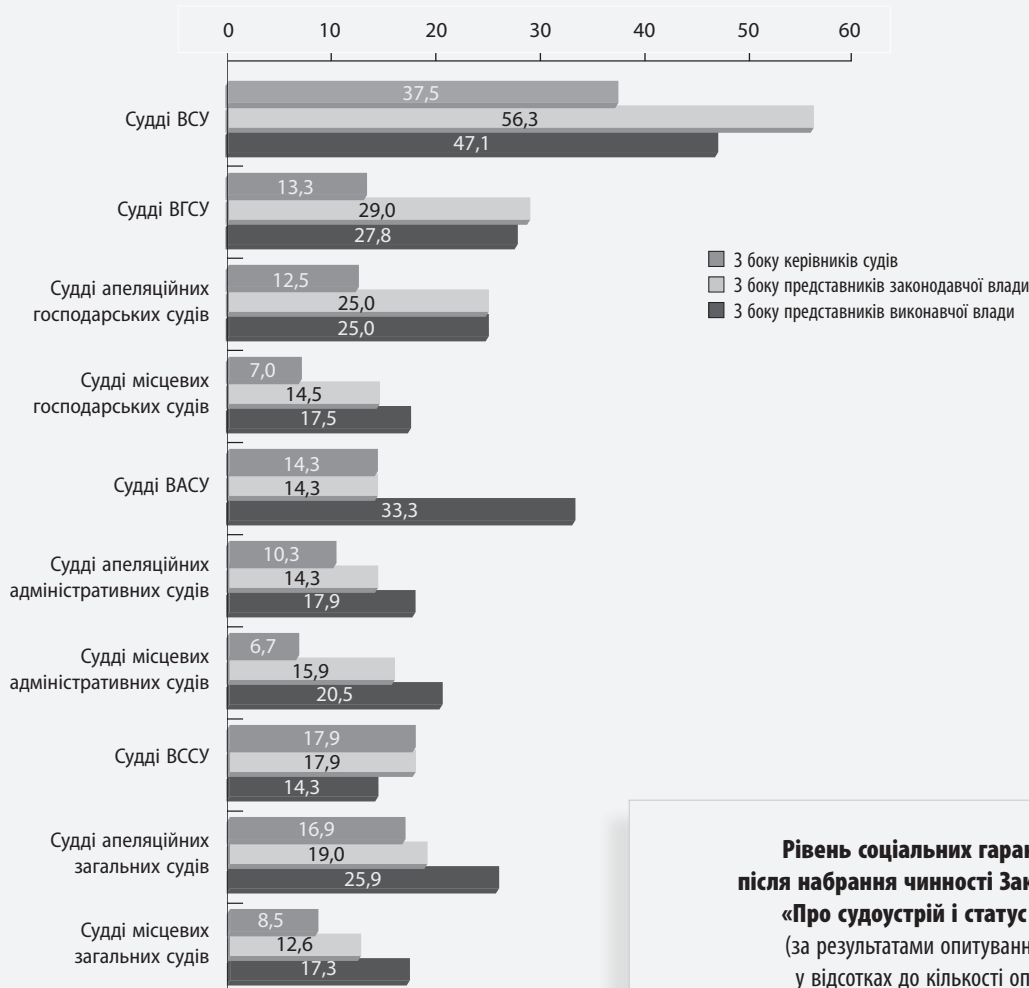
З результатів моніторингу видно, що вплив керівників судів на суддів при розгляді судових справ зростає зі збільшенням рівня судової інстанції. Існує значний вплив представників законодавчої влади на суддів господарських судів при розгляді судових справ, особливо на суддів апеляційних господарських судів та Вищого господарського суду України. Представники виконавчої влади істотно впливають на суддів, які розглядають адміністративні та господарські справи, особливо на апеляційному рівні (див. діаграму 3).

Порівняно з попередніми роками можна констатувати переорієнтацію впливу представників законодавчої та виконавчої влади з рівня місцевих судів на рівень апеляції та касації. Відповідно постає питання про зниження рівня функціональної незалежності суддів апеляційних та вищих судів.

Впровадження в судову практику нових, більш стислих, обов'язкових строків розгляду судових справ за умови значного перевантаження судів справами значно впливає на зниження рівня функціональної незалежності суддів та якість судових рішень (так вважає 92,7 % опитаних). Практично всі судді знаходяться під загрозою притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення за порушення присяги.

Існування фактів впливу, тиску, погроз або прямого чи непрямого втручання на суддів при розгляді конкретних судових справ

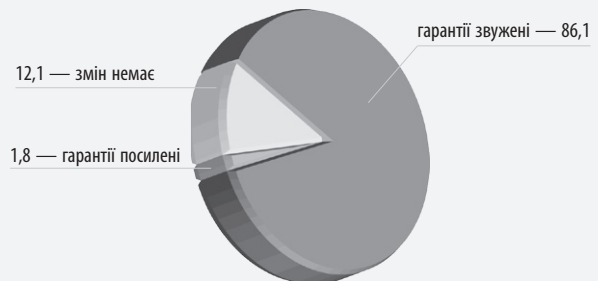
(за результатами опитування суддів — у відсотках до кількості опитаних)



Діаграма 4.

Рівень соціальних гарантій суддів після набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

(за результатами опитування суддів — у відсотках до кількості опитаних)



Міжнародні стандарти незалежності суддів

♦ Рішення, які стосуються добору та підвищення суддів по службі, мають ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, які попередньо визначені законом чи компетентними органами влади. Прийняття таких рішень має базуватися на заслугах, з урахуванням кваліфікації, вмінь та потенціалу, необхідних для вирішення справ при застосуванні закону, зберігаючи повагу до людської гідності.

Відсутність реальних правових можливостей у суддів в рамках судових процесів ефективно реагувати на прояв неповаги до суду, спроби незаконного впливу на суд з боку учасників процесу та інших осіб є загрозою для неупередженості та незалежності суддів.

Незалежність статусу судді залишається під сумнівом. При наявності позитивних змін в процедурі добору кандидатів на посаду судді та першого призначення суддів в чинному законодавстві зберігаються передумови існуванню протекціонізму для кар'єрного просування суддів по службі.

Необґрунтовано ускладнена система притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності не відповідає стандартам незалежності суддів. Зниження рівня соціальної захищеності суддів створює умови для впливу на суддів та руйнує їх незалежний статус.

Впровадження нової системи конкурсного добору кандидатів на посаду судді та їх призначення на посаду вперше — значний позитивний крок у дотриманні стандартів незалежності суддів. Відсутність подібної конкурсної системи із заздалегідь визначеними об'єктивними критеріями підвищення суддів по службі (обрання суддів на посаду безстроково, обрання на посади суддів в суди вищої інстанції, призначення суддів на адміністративні посади) є підставами для існування протекціоністських схем, незаконного впливу представників інших гілок влади та порушення стандартів незалежності суддів. Відсутність визначених законом можливостей у суддів впливати на призначення керівників суду, в якому вони працюють, істотно обмежує їх незалежність.

Міжнародні стандарти незалежності суддів

♦ Тлумачення закону, оцінювання фактів та доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для цивільної, дисциплінарної або кримінальної відповідальності, за винятком випадків злочинного наміру або грубої недбалості.

♦ Дисциплінарне провадження може бути ініційоване, якщо суддя не виконав свої обов'язки ефективно та належним чином. Такі провадження повинен проводити незалежний орган влади або суд із наданням гарантій справедливого судового розгляду і права на оскарження рішення та покарання. Дисциплінарні санкції мають бути пропорційними.

З набранням чинності нового Закону «Про судоустрій і статус суддів» фундаментальні проблеми в дотриманні стандартів незалежності суддів в процедурі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності не тільки не були вирішені, але в деяких аспектах були ускладнені. Відсутність визначених законом критеріїв порушення етичних норм, дисциплінарного проступку та порушення присяги судді може на практиці призводити до необ'єктивного розгляду таких справ, непропорційності в застосуванні санкцій та притягнення до дисциплінарної відповідальності кілька разів за одне порушення. А необґрунтоване навантаження тексту присяги судді зобов'язаннями може загрожувати практично кожному судді притягненням до дисциплінарної відповідальності або звільненням за порушення присяги.

Рівень соціальних гарантій суддів після набрання чинності нового Закону «Про судоустрій і статус суддів» значно знизився, так вважають 86,1 % учасників (див. діаграму 4).

Міжнародні стандарти незалежності суддів

♦ Оплата праці суддів повинна відповідати їх професії та виконуваним обов'язкам, а також бути достатньою, щоб захистити їх від дії стимулів, через які можна впливати на їхні рішення. Мають існувати гарантії збереження належної оплати праці на випадок хвороби, відпустки по догляду за дитиною, а також гарантії виплат у зв'язку з виходом на пенсію, які мають відповідати попередньому рівню оплати їх праці. Для захисту оплати праці суддів від зменшення слід прийняти спеціальні законодавчі положення.

У загальному висновку моніторингу експерти українсько-швейцарського проекту зазначають, що утвердження міжнародних стандартів незалежності суддів в Україні протягом останніх двох років розвивається в позитивному напрямі, але зміни відбуваються дуже повільно.

Поступово зменшується публічний тиск на судову владу з боку представників законодавчої та виконавчої влади, але внесення змін до законодавства без їх погодження створює загрозу впливу на рівень незалежності суддів.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення судових органів здійснюється за залишковим принципом. Соціальні гарантії незалежності суддів за більшістю міжнародних параметрів знаходяться на недостатньому рівні.

За подальшого реформування судової системи слід налагодити ефективні комунікації між представниками законодавчої, виконавчої та судової влади із залученням до цього діалогу національних та міжнародних експертів. Рекомендації, пропозиції та застереження вищих органів суддівського самоврядування, Пленуму Верховного Суду України, інших органів судової влади повинні обов'язково розглядатися та враховуватися органами законодавчої та виконавчої влади при прийнятті нових законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються судової системи України.

Нагадаємо, що обговоривши результати моніторингу на конференції «Незалежність суддів в Україні», представники судової влади, інших органів державної влади, міжнародні експерти та науковці вважають за доцільне проаналізувати й узагальнити пропозиції учасників та прийняти відповідні рішення, зокрема, звернутися з пропозиціями до парламенту, Кабінету Міністрів України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів.



РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції України та ст. 5 ЦК України акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ним чинності, і не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують цивільну відповідальність особи.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку», який набрав чинності 9 січня 2009 р., не скасовує і не пом'якшує цивільної відповідальності особи, а отже, не має зворотної дії в часі

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України
від 12 вересня 2011 р.
(в и т я г)

У грудні 2008 р. А. звернулася до суду з позовом до відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» (згодом — публічне акціонерне товариство «Всеукраїнський Акціонерний Банк»; далі — Банк) про визнання недійсними договорів: кредитного — частково, а додаткового до нього — повністю.

Позивачка зазначила, що 19 жовтня 2007 р. уклала з відповідачем кредитний договір, за яким одержала кредит на суму 50 тис. 803 долари США під 13 % річних на строк до 18 жовтня 2032 р. У цьому договорі, зокрема, було передбачено можливість зміни з ініціативи Банку розміру процентів за користування кредитом і встановлено порядок такої зміни. 18 листопада 2008 р. А. отримала з Банку листа з пропозицією змінити розмір процентів за користування кредитом з 13 до 16,5 % з 20 листопада 2008 р. шляхом укладення додаткового договору. Вважаючи таку пропозицію для себе неприйнятною, вона відмовилася від укладення додаткового договору на запропонованих Банком умовах. Однак Банк в односторонньому порядку змінив розмір процентів за користування кредитом. У зв'язку з цим позивачка просила визнати п. 5.1.3 кредитного договору, в якому встановлено порядок зміни розміру процентів за користування кредитом, недійсним через те, що він є дискримінаційним щодо

неї як споживача фінансової послуги і суперечить ст. 18 Закону від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ «Про захист прав споживачів» (далі — Закон № 1023-ХІІ), а також визнати недійсним додатковий договір від 20 листопада 2008 р. з підстав його невідповідності ст. 11 цього Закону та змісту основного договору.

Суворовський районний суд м. Херсона рішенням від 13 жовтня 2009 р. в позові відмовив.

Апеляційний суд Херсонської області рішенням від 23 грудня 2009 р. рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив: п. 5.1.3 укладеного між А. та Банком 19 жовтня 2007 р. кредитного договору і додатковий до нього договір від 20 листопада 2008 р. визнав недійсними.

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України як суду касаційної інстанції ухвалою від 11 червня 2010 р. касаційну скаргу Банку відхилила, рішення апеляційного суду залишила без змін.

У заяві про перегляд рішення суду касаційної інстанції Банк, пославшись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, просив скасувати зазначену ухвалу касаційного суду.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши наведені в заяві доводи та перевіrivши матеріали справи, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, апеляційний суд, з висновками якого погодився суд касаційної інстанції, виходив із того, що передбачена в п. 5.1.3 укладеного між сторонами кредитного договору можливість зміни з ініціативи Банку розміру процентів за користування кредитом є несправедливою щодо позичальника як споживача фінансової послуги і суперечить статтям 11 та 18 Закону № 1023-XII. Крім того, у ст. 1056¹ ЦК, яка, на думку апеляційного суду, має зворотну дію в часі, зазначено, що умова договору щодо права банку змінювати розмір процентів в односторонньому порядку є нікчемною.

Однак із висновком суду про зворотну дію в часі ст. 1056¹ ЦК погодитися не можна.

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції та ст. 5 ЦК акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ним чинності, і не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують цивільну відповідальність особи.

Згідно із Законом від 12 грудня 2008 р. № 661-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку» (далі — Закон № 661-VI), що набрав чинності 9 січня 2009 р., ЦК доповнено ст. 1056¹, у якій встановлено заборону банку змінювати розмір процентів за користування кредитом в односторонньому порядку. Цей Закон не скасовує і не пом'якшує цивільної відповідальності особи, а отже, не має зворотної дії в часі.

Саме такого висновку дійшов суд касаційної інстанції у справі № 6-36681св10, на рішення в якій як на приклад неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми матеріального права послався в заяві Банк.

Суд установив, що договір, у якому, зокрема, передбачено можливість зміни з ініціативи Банку розміру процентів за користування кредитом та встановлено порядок такої зміни, сторони уклали в жовтні 2007 р., тобто до набрання чинності ст. 1056¹ ЦК. Змінився розмір процентів за користування кредитом з ініці-

тиви Банку в листопаді 2008 р. — також до набрання чинності цим Законом.

Апеляційний суд на це уваги не звернув та дійшов помилкового висновку про зворотну дію у часі Закону № 661-VI. Безпідставно погодився з таким висновком і суд касаційної інстанції.

Таким чином, у цій частині суд касаційної інстанції неоднаково застосував одну й ту саму норму матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах і відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК є підставою для скасування постановленої ним ухвали та направлення справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Щодо посилання заявника на неоднакове застосування касаційним судом Закону № 1023-XII, то як на приклади такого застосування він послався на рішення суду касаційної інстанції, у яких зазначено, що цей Закон застосовується до спорів, які виникли з кредитних правовідносин, лише в тому разі, якщо підставою для позову є порушення порядку надання споживачеві інформації про умови отримання кредиту, про типові відсоткові ставки, валютні знижки тощо, які передують укладенню договору. Після укладення договору між сторонами виникають зобов'язальні відносини, тому до спорів щодо виконання такого договору положення Закону № 1023-XII не застосовуються.

Однак у справі, яка розглядається, йдеться про застосування ст. 18 зазначеного Закону при укладенні кредитного договору, а не при його виконанні.

Таким чином, у цій частині посилання заявника не свідчать про неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми матеріального права.

Що стосується посилання заявника на неоднакове застосування судом касаційної інстанції ст. 651 ЦК, то згідно з рішенням апеляційного суду, з яким погодився суд касаційної інстанції, цієї статті зазначеного Кодексу суд при вирішенні спору не застосував.

Керуючись п. 1 ч. 1 ст. 355, п. 1 ч. 1 ст. 360³ та ч. 1 ст. 360⁴ ЦПК, Верховний Суд України заяву Банку задовольнив: ухвалу колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 11 червня 2010 р. скасував і направив справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Відповідно до ст. 657 ЦК України договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

Згідно із ч. 3 ст. 640 цього Кодексу договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації, а в разі необхідності і нотаріального посвідчення, і державної реєстрації — з моменту державної реєстрації.

Відповідно до ст. 220 ЦК України у разі недодержання сторонами вимоги про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається.

Правила ст. 220 ЦК України не поширюються на правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, оскільки за змістом ст. 640 цього Кодексу договір, який підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації, є укладеним з моменту його державної реєстрації

РІШЕННЯ

колегії суддів Верховного Суду України від 6 квітня 2011 р.
(в и т я г)

У січні 2007 р. Т.Г. звернувся до суду з позовом до К.Т., К.О. про визнання договорів купівлі-продажу дійсними та визнання права власності.

Позивач зазначив, що 12 липня 2005 р. між ним і К.Т. у простій письмовій формі було укладено договір купівлі-продажу, за умовами якого він набув права власності на квартиру в м. Донецьку, а 20 липня 2005 р. К.Т. і К.О. за договором купівлі-продажу, укладеним у простій письмовій формі, відчужили на його користь іншу квартиру в м. Донецьку.

Пославшись на те, що ці договори укладені без примусу, за взаємною згодою сторін, містять усі істотні умови договору купівлі-продажу та були повністю виконані сторонами, а оскільки він є громадянином Російської Федерації, нечасто буває в Україні, у зв'язку з чим не має можливості зібрати необхідні документи для нотаріального посвідчення зазначених договорів, Т.Г. просив визнати договір купівлі-продажу від 12 липня 2005 р. й договір купівлі-продажу від 20 липня 2005 р. дійсними та визнати за ним право власності на вказані квартири.

Київський районний суд м. Донецька рішенням від 29 січня 2007 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 3 грудня 2009 р., позовні вимоги Т.Г. задовольнив: визнав домашні угоди купівлі-продажу квартир, укладені 12 липня 2005 р. та 20 липня 2005 р., дійсними: визнав за Т.Г. право власності на зазначені

квартири та зобов'язав його зареєструвати право власності в державних органах, що здійснюють реєстрацію нерухомого майна.

У касаційній скарзі Б.О., пославшись на порушення судами норм матеріального й процесуального права, просив скасувати ухвалені у справі судові рішення й передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, дослідивши матеріали справи та перевіривши наведені у скарзі доводи, колегія суддів Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково.

Задовольняючи позовні вимоги Т.Г., суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що договір купівлі-продажу від 12 липня 2005 р. та договір купівлі-продажу від 20 липня 2005 р. були укладені між сторонами за взаємною згодою, містять усі істотні умови, необхідні для договору купівлі-продажу, повністю виконані сторонами, однак оскільки Т.Г. — громадянин Російської Федерації, рідко буває в Україні, у зв'язку з чим не має можливості посвідчити зазначені договори в нотаріальному порядку, то їх слід визнати дійсними на підставі ч. 2 ст. 220 ЦК, а за Т.Г. визнати право власності на відчужене за цими договорами нерухоме майно.

Проте з такими висновками судів погодитись не можна.

Суд установив, що 12 липня 2005 р. між Т.Г. і К.Т. у простій письмовій формі було укладено договір купівлі-продажу, за умовами якого Т.Г. набув права власності на квартиру, а 20 липня 2005 р. К.Т. і К.О. за договором купівлі-продажу, укладеним у простій письмовій формі, відчужили на користь Т.Г. іншу квартиру.

Відповідно до ст. 657 ЦК договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

Згідно із ч. 3 ст. 640 ЦК договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації, а в разі необхідності і нотаріального посвідчення, і державної реєстрації — з моменту державної реєстрації.

Відповідно до ст. 220 ЦК в разі недодержання сторонами вимоги про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається.

Правила ст. 220 ЦК не поширюються на правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, оскільки за

змістом ст. 640 цього Кодексу договір, який підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації, є укладеним з моменту його державної реєстрації.

Задовольняючи позовні вимоги Т.Г., суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, на зазначені положення закону уваги не звернув; не визначився щодо характеру спірних правовідносин; не врахував, що договори купівлі-продажу квартир, укладені 12 липня 2005 р. та 20 липня 2005 р., відповідно до ст. 657 ЦК підлягали і нотаріальному посвідченню, і державній реєстрації, тому не можуть бути визнані дійсними на підставі ч. 2 ст. 220 ЦК, а отже, немає підстав для визнання права власності на нерухоме майно, відчужене за цими договорами.

За таких обставин колегія суддів Верховного Суду України визнала, що під час вирішення справи суди неправильно застосували норми матеріального права, а тому постановлені у справі судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в задоволенні позовних вимог Т.Г.

Керуючись п. 5 ч. 1 ст. 336, ст. 341, ч. 2 ст. 344 ЦПК, колегія суддів Верховного Суду України касаційну скаргу Б.О. задовольнила частково: рішення Київського районного суду м. Донецька від 29 січня 2007 р. та ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 3 грудня 2009 р. скасувала; у задоволенні позовних вимог Т.Г. про визнання договорів купівлі-продажу дійсними та визнання права власності відмовила.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Враховуючи особливості фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільове використання цих коштів, а також те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України не може нести витрати на виплату державної адресної допомоги

ПОСТАНОВА Іменем України

20 червня 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження справу за позовом управління Пенсійного фонду України в Сумському районі Сумської області (далі — управління ПФУ, ПФУ відповідно) до відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на ви-

робництві та професійних захворювань України у м. Суми (далі — відділення Фонду, Фонд відповідно) про зобов'язання вчинити дії, **в с т а н о в и в:**

У квітні 2009 р. управління ПФУ звернулося до суду з позовом до відділення Фонду про зобов'язання відповідача прийняти до відшко-

* Публікується повний текст судових рішень з незначною редакційною правкою.

дування суми витрат на виплату та доставку державної адресної допомоги в розмірі 30 тис. 942 грн 70 коп.

На виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 р. № 265 «Про деякі питання пенсійного забезпечення» (далі — постанова КМУ № 265) управління ПФУ в березні 2009 р. понесло витрати з виплати та доставки державної адресної допомоги в розмірі 30 тис. 942 грн 70 коп.

Оскільки виплата щомісячної державної адресної допомоги повинна здійснюватися за рахунок коштів відділення Фонду, управління ПФУ просило задовольнити позов.

Постановою Сумського окружного адміністративного суду від 12 червня 2009 р. у задоволенні позову відмовлено.

Постановою Харківського апеляційного адміністративного суду від 9 листопада 2009 р., залишено без змін ухвалою Вищого адміністративного суду України від 3 лютого 2011 р., рішення суду першої інстанції скасовано й ухвалено нове — про часткове задоволення вимог. Відповідача зобов'язано відшкодувати суми витрат управління ПФУ на виплату та доставку адресної допомоги в розмірі 30 тис. 942 грн 70 коп.

Не погоджуючись із зазначеною ухвалою, відділення Фонду звернулося із заявою про її перегляд з підстав неоднакового застосування касаційним судом ст. 21 Закону від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (далі — Закон), положень постанови КМУ № 265, Порядку відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних з виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання (затверджено постановою Кабінету Міністрів від 4 березня 2003 р. № 5-4/4; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 травня 2003 р. за № 376/7697).

Перевіривши наведені заявником доводи, Верховний Суд України вважає, що заяву відділення Фонду слід задовольнити з таких підстав.

Суди встановили, що між сторонами справи була проведена щомісячна звірка витрат по особових справах потерпілих, яким за березень 2009 р. виплачено пенсії по інвалідності внаслідок нещас-

ного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсії у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання. В результаті звірки встановлено, що відповідач не прийняв до відшкодування та підписав акт щомісячної звірки з розбіжністю у 30 тис. 942 грн 70 коп. Сума розбіжності складається із суми адресної допомоги особам, яким виплачено такі пенсії.

Вирішуючи спір, суд касаційної інстанції виходив із того, що виплата щомісячної державної адресної допомоги до зазначених вище пенсій повинна здійснюватися відповідачем, а тому залишив постанову апеляційного суду без змін.

Суд касаційної інстанції дійшов зазначеного висновку внаслідок неправильного застосування норм матеріального права.

Так, ст. 1 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР (далі — Основи законодавства) встановлено, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Відповідно до ст. 4 Основ законодавства залежно від страхового випадку є такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; медичне страхування; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття; інші види страхування, передбачені законами України. Відносини, що виникають за зазначеними у ч. 1 цієї статті видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, регулюються окремими законами, прийнятими відповідно до цих Основ законодавства.

За пенсійним страхуванням згідно зі змістом ст. 25 Основ законодавства надаються такі види соціальних послуг та матеріального забезпечення: пенсії за віком, по інвалідності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного

з роботою, інвалідності з дитинства); пенсії у зв'язку з втратою годувальника, крім передбачених п. 4 цієї статті; медичні профілактично-реабілітаційні заходи; допомога на поховання пенсіонерів. Відповідно до п. 4 ст. 25 Основ законодавства за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання надаються такі види соціальних послуг та матеріального забезпечення: профілактичні заходи по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням; відновлення здоров'я та працездатності потерпілого; допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків; пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсія у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Пунктом 5 ч. 1 ст. 24 Закону Фонд зобов'язано співпрацювати з фондами з інших видів соціального страхування у фінансуванні заходів, пов'язаних з матеріальним забезпеченням та наданням соціальних послуг застрахованим, у кожному конкретному випадку спільно приймаючи рішення щодо того, хто з них братиме участь у фінансуванні цих заходів.

Перелік соціальних послуг та виплат, які здійснюються та відшкодовуються Фондом, передбачений ст. 21 Закону.

За змістом цієї статті Фонд зобов'язаний у встановленому законом порядку своєчасно та в повному обсязі відшкодовувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження здоров'я, в тому числі пенсії по інвалідності від трудового каліцтва або професійного захворювання та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, у разі настання страхового випадку.

Кабінет Міністрів постановою КМУ № 265 установив, що у разі, коли щомісячний розмір пенсійних виплат (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством, крім пенсій за особливі заслуги перед Україною та щомісячної доплати до пенсії у зв'язку з втратою годувальника членам сімей шахтарів, смерть яких настала

внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання) не досягає в осіб, яким призначено пенсію у зв'язку з втратою годувальника, на одного непрацездатного члена сім'ї 100 %, на двох — 120 %, на трьох і більше — 150 % прожиткового мінімуму, встановленого законом для осіб, які втратили працездатність, таким особам надається щомісячна державна адресна допомога до пенсії у сумі, що не вистачає до зазначених розмірів. У разі, коли щомісячний розмір пенсійних виплат, державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам, особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат, встановлених законодавством, крім пенсій за особливі заслуги перед Україною) не досягає прожиткового мінімуму, встановленого законом для осіб, які втратили працездатність, таким особам надається щомісячна державна адресна допомога у сумі, що не вистачає до зазначеного прожиткового мінімуму.

Аналіз наведеної норми дає підстави вважати, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Пунктом 4 постанови КМУ № 265 встановлено, що виплата щомісячної державної адресної допомоги здійснюється за рахунок коштів, з яких виплачується пенсія або державна соціальна допомога.

Вирішуючи питання про те, чи здійснюються ці виплати за рахунок коштів Фонду, необхідно враховувати те, що страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Одним із основних принципів страхування від нещасного випадку є цільове використання коштів. Відповідно до ст. 46 Закону кошти на здійснення страхування від нещасного випадку не формуються за рахунок Державного бюджету України, не включаються до його складу та використовуються виключно за їх прямим призначенням.

Враховуючи особливості фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільове використання цих коштів, а також те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання,

Фонд не може нести витрати на виплату державної адресної допомоги.

Оскільки при вирішенні спору суд касаційної інстанції неправильно застосував норми матеріального права до встановлених у справі обставин, то заяву відділення Фонду слід задовольнити.

З урахуванням наведеного ухвала суду касаційної інстанції підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до цього суду.

Керуючись ст. 243 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

Заяву відділення Фонду задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 3 лютого 2011 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону України «Про іпотеку» іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 21 березня 2011 р.
(в и т я г)

До Верховного Суду України звернулося товариство з обмеженою відповідальністю «Сіті'ком» (далі — ТОВ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 15 листопада 2010 р. Заява мотивована тим, що суд касаційної інстанції у справі, що розглядається, застосувавши до спірних правовідносин положення ст. 37 Закону від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку» (далі — Закон), погодився з висновком суду першої інстанції про правомірність визнання права власності на майно, що перебуває в іпотеці, за іпотекодержателем. Разом із тим в аналогічній справі за тих самих обставин, застосувавши ті самі положення закону, Вищий господарський суд України, виходячи з положень Закону, дійшов висновку про необґрунтованість вимоги щодо визнання права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін та перевіривши наведені заявником обставини, Верховний Суд України визнав, що заява підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме

майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання.

Іпотечним договором від 24 жовтня 2007 р. № 7491/1007, укладеним між сторонами, було встановлено право іпотекодержателя звернути стягнення на предмет іпотеки відповідно до чинного законодавства України у разі, коли в момент настання терміну виконання зобов'язань, забезпечених іпотекою за цим договором, вони не будуть виконані чи будуть виконані неналежним чином. Якщо аукціон (публічні торги) з реалізації предмета іпотеки оголошено таким, що не відбувся, іпотекодержатель може залишити предмет іпотеки за собою без згоди на це іпотекодавця за початковою ціною, що була виставлена на аукціоні (публічних торгах).

Позивач не здійснив відповідних дій щодо реалізації предмета іпотеки згідно з умовами зазначеного договору.

Враховуючи викладене, висновок Вищого господарського суду України про правомірність задоволення вимоги публічного акціонерного товариства «Банк «Фінанси та Кредит» щодо визнання

права власності на предмет іпотеки не ґрунтується на вимогах чинного законодавства.

За таких обставин Верховний Суд України, керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК, заяву ТОВ

задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 15 листопада 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Право учасників господарських відносин встановлювати інші, ніж передбачено ЦК України, види забезпечення виконання зобов'язань визначено ч. 2 ст. 546 зазначеного Кодексу, що узгоджується зі свободою договору, встановленою ст. 627 ЦК України, коли сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 22 листопада 2010 р.
(в и т я г)*

До Верховного Суду України звернулося закрите акціонерне товариство «Київстар Дж.Ес.Ем.» (далі — ЗАТ) із заявою про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 3 березня 2010 р. Заява мотивована тим, що суд касаційної інстанції у справі, що розглядається, застосувавши до спірних правовідносин ст. 546, ч. 3 ст. 549 ЦК, дійшов висновку про те, що п. 8.3 договору генерального підяду на будівництво об'єктів ЗАТ від 15 травня 2006 р. № ГП 01/2006 (далі — договір підяду) про нарахування догвірної санкції у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання не відповідає чинному законодавству і суперечить визначенню понять «штраф» та «пеня», принципам розумності та справедливості договору і порушує права та інтереси відповідача. Водночас в аналогічних справах за таких самих обставин, застосувавши ті самі норми матеріального права, Вищий господарський Суд України дійшов протилежних висновків про те, що догвірна санкція, яка нараховується у відсотках за невиконання чи неналежне виконання догвірних зобов'язань, відповідає вимогам закону.

Заслухавши суддю-доповідача, представників сторін, перевіривши наведені заявником обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків згідно з п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦК є договір, який за ч. 1 ст. 629 зазначеного Кодексу є обов'язковим для виконання сторонами.

Суди встановили, що ЗАТ і товариство з обмеженою відповідальністю «Хімзахист» уклали договір підяду та відповідні додаткові угоди до нього.

Зазначеним договором передбачено виконання підрядником комплексу робіт «під ключ» з будівництва об'єктів замовника та/або монтажу базових станцій на таких об'єктах; за окремими додатками і в обумовлені цим договором строки (п. 1.1) замовник зобов'язується надати підряднику необхідні для якісного і своєчасного виконання робіт вихідні дані (технічне завдання) (п. 2.1.1). Роботи виконуються у строки, визначені у додаткових угодах до договору підяду (п. 4.1), а перед початком робіт підрядником сторони складають і підписують додаткову угоду до договору з визначенням обсягів, строків і порядку їх виконання та вартості (п. 5.1).

За порушення з вини підрядника передбачених додатковими угодами до договору підяду строків виконання робіт замовник має право нарахувати йому догвірну санкцію в розмірі 0,1 % від вартості невиконаних або неналежно виконаних робіт за кожний день прострочення їх належного виконання (п. 8.3).

У ч. 1 ст. 216 та ч. 2 ст. 217 ГК передбачено господарсько-правову відповідальність учасників господарських відносин за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором, у вигляді відшкодування збитків, штрафних санкцій та оперативного-господарських санкцій.

Якщо розмір штрафних санкцій законом не визначено, санкції застосовуються у розмірі, передбаченому договором (ч. 4 ст. 231 ГК).

Відповідно до вимог ст. 199 зазначеного Кодексу виконання господарських зобов'язань забезпечується заходами захисту прав та відповідальності учасників господарських відносин, передбаченими

цим Кодексом та іншими законами. За погодженням сторін можуть застосовуватися передбачені законом або такі, що йому не суперечать, види забезпечення виконання зобов'язань, які звичайно застосовуються у господарському (діловому) обігу.

До відносин щодо забезпечення виконання зобов'язань учасників господарських відносин застосовуються відповідні положення ЦК.

Право учасників господарських відносин встановлювати інші, ніж передбачено ЦК, види забезпечення виконання зобов'язань визначено ч. 2 ст. 546 зазначеного Кодексу, що узгоджується зі свободою договору, встановленою ст. 627 ЦК, коли сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Отже, суб'єкти господарських відносин при укладенні договору наділені законодавцем правом забезпечувати виконання господарських

зобов'язань шляхом установаження окремого виду відповідальності — договірної санкції за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, зокрема, передбаченої п. 8.3 договору підряду, що не суперечить законодавству.

Враховуючи викладене, висновок Вищого господарського суду України про неправильне застосування сторонами договірної санкції у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання, про яке зазначено в п. 8.3 договору підряду, є помилковим і суперечить вимогам законодавства.

За таких обставин Верховний Суд України, керуючись статтями 111²⁴, 111²⁵ ГПК, заяву ЗАТ задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 3 березня 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відмова суду першої інстанції у задоволенні клопотання підсудного про виклик у судове засідання свідка з метою з'ясування обставин справи визнана Європейським судом з прав людини порушенням вимог статей 5 і 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а тому з цих підстав судові рішення скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 4 липня 2011 р.
(в и т я г)

Червонозаводський районний суд м. Харкова вироком від 19 липня 2004 р. засудив К.Д., 1984 р.н., уродженця та мешканця м. Харкова, громадянина України, такого, що не має судимості, за ч. 2 ст. 307 КК на п'ять років позбавлення волі з конфіскацією всього майна.

За вироком суду К.Д. визнано винуватим і засуджено за незаконне придбання, перевезення та зберігання особливо небезпечних наркотичних засобів з метою збуту, а також збут особливо небезпечних наркотичних засобів у місці, що призначене для проведення навчальних заходів, за таких обставин.

11 травня 2003 р. приблизно о 15 год. К.Д. незаконно придбав у невстановленої слідством особи особливо небезпечний наркотичний засіб — марихуану, яку переніс до себе додому в квартиру, де зберігав з метою збуту.

16 травня 2003 р. приблизно об 11 год. засуджений незаконно збув Ш. за 20 грн 4,05 г цього наркотичного засобу, після чого його затримали працівники міліції.

Того ж дня за місцем проживання К.Д. працівники міліції виявили та вилучили п'ять пакетів із особливо небезпечним наркотичним засобом — марихуаною, загальною масою 20,84 г, яку він незаконно зберігав з метою збуту.

Апеляційний суд Харківської області ухвалою від 29 липня 2005 р. вирок місцевого суду змінив, а на підставі ст. 75 КК звільнив К.Д. від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком на три роки із покладенням на нього обов'язків, передбачених ст. 76 КК.

Верховний Суд України ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах від 25 квітня 2006 р. відмовив у задоволенні касацій-

них скарг захисників, у яких вони, пославшись на незаконність засудження К.Д. та фальсифікацію матеріалів кримінальної справи, просили скасувати вирок місцевого суду та ухвалу суду апеляційної інстанції, а справу закрити на підставі п. 1 ч. 1 ст. 6 КПК у зв'язку з відсутністю події злочину.

Європейський суд з прав людини (далі — Європейський суд) рішенням у справі від 21 жовтня 2010 р. «Корнев і Карпенко проти України», яке набуло статусу остаточного 21 січня 2010 р., констатував порушення п. 3 ст. 5 та п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

У заяві К.Д. та захисник, пославшись на рішення Європейського суду, просили перевірити законність та обґрунтованість вироку Червонозаводського районного суду м. Харкова від 19 липня 2004 р., ухвали Апеляційного суду Харківської області від 29 липня 2005 р. та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2006 р., а також їх скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд.

Прохання вони мотивували тим, що Європейський суд у справі «Корнев і Карпенко проти України» визнав порушення вимог п. 3 ст. 6 Конвенції внаслідок того, що національні суди відмовили К.Д. у допиті свідка Ш., що була єдиною особою, яка могла підтвердити, що саме від нього отримала наркотичні засоби, які згодом вилучили працівники міліції, а також заперечити факт провокації злочину, що призвело до істотного порушення права на захист.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 2 червня 2011 р. справу щодо К.Д. допустив до провадження Верховним Судом України.

Ухвалою судді Верховного Суду України від 9 червня 2011 р. відповідно до ч. 1 ст. 400¹⁹ КПК у цій справі відкрито провадження з метою її розгляду Верховним Судом України.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення заступника Генерального прокурора України, який висловив думку про необхідність задоволення заяви та скасування судових рішень з направленням справи на новий судовий розгляд, перевіривши матеріали, додані до заяви, матеріали кримінальної справи та обговоривши доводи, зазначені в заяві, Верховний Суд України дійшов висновку про необхідність її задоволення з таких підстав.

Як убачається з постанови про проведення оперативної закупки наркотичних засобів від 16 травня 2003 р., її проведення було доручено громадянці Ш. під вигаданими прізвищем, ім'ям та по батькові.

Згідно з актом огляду покупця перед проведенням оперативної закупки працівники міліції оглянули Ш. та вручили їй гроші в сумі 20 грн однією купюрою.

За протоколом огляду та вилучення після проведення оперативної закупки у Ш. було виявлено та вилучено паперовий згорток з подрібненою речовиною рослинного походження зеленого кольору.

27 травня 2003 р. Ш. допитали як свідка. Вона дала свідчення про те, що 16 травня 2003 р. її запросили працівники міліції для проведення оперативної закупки наркотичного засобу — марихуани у К.Д. З цією метою їй було вручено 20 грн однією купюрою. Після цього приблизно об 11 год. згідно з попередньою домовленістю вона зустрілася біля корпусу Української державної академії залізничного транспорту з К.Д., який запропонував придбати у нього коноплю. Вона передала йому 20 грн, які їй вручили працівники міліції, а К.Д. передав їй білий паперовий пакет, і вони розійшлися. Відразу до неї підійшли працівники міліції та в присутності понятих вилучили придбаний наркотичний засіб. За фактом вилучення було складено протокол, у якому вона та поняті поставили свої підписи, а вилучений пакет було опечатано.

Слідчий у справі написав довідку, в якій зазначив, що дані стосовно Ш. на підставі ст. 52³ КПК не підлягають розголошенню, і вона не може бути викликана в судове засідання як свідок.

У додатках до обвинувального висновку Ш. не була внесена до списку осіб, які підлягають виклику в судове засідання.

16 грудня 2003 р. в судовому засіданні К.Д. заперечував свою причетність до збуту наркотичних засобів і дав показання про те, що 16 травня 2003 р. біля корпусу Української державної академії залізничного транспорту він зустрічався зі знайомою студенткою М., яку він знав останні три роки. Саме після зустрічі з цією особою його затримали працівники міліції та примусили покласти собі до кишені 20 грн, а також обмовити себе та визнати вину у вчиненні інкримінованого йому злочину.

З метою перевірки таких показань К.Д. заявив клопотання про виклик у судове засідання свідків М. та Ш. У задоволенні цього клопотання суд відмовив, пославшись при цьому на постанову прокуратури від 15 вересня 2003 р. за результатами перевірки заяви К.Л. про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції.

Пізніше показання свідка Ш. були оголошені в судовому засіданні в порядку, передбаченому

ст. 306 КПК, та покладені судом в основу обвинувального вироку щодо К.Д.

Постановивши, що в цій справі мало місце порушення п. 3 ст. 6 Конвенції, Європейський суд у мотивувальній частині рішення зазначив, що він не переконався в тому, що заявникові надали адекватну і належну можливість заперечити показання, на яких ґрунтувалось його засудження.

У п. 56 свого рішення Європейський суд зазначив, що показання свідка Ш. були вагомими для вирішення справи, оскільки вона була єдиною особою, яка безпосередньо брала участь у купівлі наркотиків у заявника і могла засвідчити, що він продав їй наркотики. Суд також зауважив, що заявникові та його захиснику не надали можливості допитати цього свідка на тому чи іншому етапі провадження, навіть як анонімного свідка, і самі національні суди обґрунтовували свої висновки у справі на письмових показаннях, які вона дала на етапі досудового слідства. У рішенні звернуто увагу на те, що органи влади не заявляли про необхідність забезпечити баланс інтересів різних осіб, яких це стосувалося, і, зокрема, інтересів свідка Ш.

Відповідно до положень ч. 2 п. «а» та ч. 3 п. «а» Закону від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» додатковими заходами

індивідуального характеру з метою забезпечення відновлення порушених прав стягувача є відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції. Таке відновлення здійснюється, зокрема, шляхом повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі.

Виходячи із зазначених фактичних та правових підстав, Верховний Суд України дійшов висновку, що постановлені в кримінальній справі судові рішення щодо К.Д. не можуть залишатися в силі, а підлягають скасуванню. Враховуючи стадію провадження, на якій було допущено зазначене порушення, а також те, що воно може бути виправлене під час розгляду справи по суті судом першої інстанції, справа підлягає направленню на новий судовий розгляд.

На підставі викладеного, керуючись статтями 400¹², 400²¹, 400²² КПК, Верховний Суд України ухвалив: заяву К.Д. та його захисника задовольнити; вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 19 липня 2004 р., ухвали Апеляційного суду Харківської області від 29 липня 2005 р. та колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2006 р. щодо К.Д. скасувати, а справу щодо нього направити на новий судовий розгляд.

Верховний Суд України, переглядаючи судові рішення у кримінальній справі щодо Д. за заявою захисника, відмовив у задоволенні заяви, оскільки немає неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 4 липня 2011 р.
(в и т я г)*

Апеляційний суд Луганської області вироком від 14 серпня 2003 р. засудив Д.: за пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 11 років з конфіскацією всього майна; за ч. 4 ст. 187 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк дев'ять років з конфіскацією всього майна.

На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів Д. визначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 11 років з конфіскацією всього майна, яке є її власністю. Прийнято рішення щодо цивільного позову, речових доказів і судових витрат.

Цим же вироком засуджено Б. за пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187 КК.

Згідно з вироком Д. і Б. визнано винними у вчиненні за попередньою змовою між собою розбійного нападу та умисного вбивства Ч. з корисливих мотивів за таких обставин.

Знаючи, що Ч. має гроші та цінне майно, Б. і Д. на пропозицію останньої вирішили вчинити розбійний напад на потерпілого, заволодіти його майном та умисно вбити його з корисливих мотивів, спільно розробили план вчинення злочинів і розподілили між собою завдання.

Діючи за планом, Б. і Д. 28 грудня 2002 р. приблизно о 21 год. прийшли до місця проживання Ч. у квартиру, де почали разом із потерпілим вживати спиртні напої. Згідно з домовленістю Д. відвернула увагу Ч., а Б., щоб отруїти, підсипав йому

в бокал зі спиртним завчасно придбані пігулки клофеліну, які не подіяли. Після цього Д., реалізуючи спільний з Б. план, запросила Ч. до спальної кімнати для вступу з ним в інтимний зв'язок і вони розмістилися так, щоб Б. мав можливість нанести Ч. удари по голові порожньою пляшкою з-під шампанського, що він і зробив, двічі вдаривши потерпілого.

Ч. став підводитися з ліжка й чинити опір Б. Тоді останній з метою умисного вбивства потерпілого поранив його ножом, якого він спеціально приніс із собою, в область розташування життєво-важливих органів, від чого Ч. помер, а Б. та Д. заволоділи майном потерпілого загальною вартістю 5 тис. 775 грн 6 коп., що становить великий розмір, і зникли з місця події.

Причиною смерті Ч. стали численні проникаючі колото-різані рани, що супроводжувалися значною крововтратою.

На зазначений вирок засуджена Д. подала касаційну скаргу, в якій вона заперечувала наявність між нею та Б. попередньої змови про вбивство Ч. з метою заволодіння його майном і стверджувала, що дії, спрямовані на позбавлення життя останнього, Б. вчинив самостійно. У зв'язку з цим Д., пославшись, зокрема, на неналежну оцінку доказів та неправильну кваліфікацію її дій судом, просила вирок стосовно неї скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд. Такі доводи містилися також у доповненні до касаційної скарги засудженої, поданому захисником.

Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалою від 26 серпня 2010 р. касаційну скаргу засудженої Д. залишила без задоволення, а вирок щодо неї — без змін.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 30 травня 2011 р. кримінальну справу щодо Д. допустив до провадження Верховним Судом України за заявою захисника про перегляд постановлених у цій справі вироку Апеляційного суду Луганської області від 14 серпня 2003 р. та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 26 серпня 2010 р. щодо Д.

У заяві захисник просила вирок апеляційного суду та ухвалу колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України щодо Д. скасувати, а справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції. Як на підставу для перегляду зазначених судових рішень вона послалася на невідповідність викладених у вирокі апеляційного суду висновків фактичним обставинам справи та неоднакове застосування судом касаційної інстан-

ції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

Також на обґрунтування своїх вимог, даючи аналіз доказам у справі, захисник стверджувала про відсутність між Б. та Д. попередньої змови на умисне вбивство Ч. з корисливих мотивів. Вона припускала, що між засудженими існувала попередня змова про вчинення розбійного нападу на Ч., але в такому випадку, як зазначила захисник, з боку Б. мав місце ексцес виконавця, оскільки він вийшов за межі домовленості з Д. і його дії з позбавлення життя потерпілого не були спричинені її умислом.

При цьому захисник послалась на ухвалу колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27 березня 2001 р., якою було скасовано вирок Апеляційного суду Луганської області від 5 жовтня 2000 р. щодо С. Р. у частині засудження його за підпунктами «а», «і» ст. 93 КК 1960 р. за відсутністю в його діях складу злочину, а з того самого вироку щодо С.С. було виключено обвинувачення за п. «і» ст. 93 зазначеного Кодексу. У цьому випадку, як зазначила захисник, пославшись на ухвалу суду касаційної інстанції, колегія суддів визнала, що С.Р. не мав умислу на позбавлення життя потерпілого, а його співучасник С.С. вийшов за межі домовленості про вчинення розбійного нападу, тобто з боку С.С. мав місце ексцес виконавця.

Захисник вважала, що у випадку вчинення злочину С.Р. та С.С. і у випадку вчинення злочину Б. та Д. мали місце подібні суспільно небезпечні діяння, проте в останньому випадку суд касаційної інстанції прийняв протилежне рішення.

Заслухавши суддю-доповідача, думку заступника Генерального прокурора України, який вважав, що заява захисника про перегляд вироку Апеляційного суду Луганської області від 14 серпня 2003 р. та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 26 серпня 2010 р. щодо Д. не підлягає задоволенню, перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені в заяві, Верховний Суд України вирішив, що в задоволенні заяви необхідно відмовити.

Згідно зі ст. 400¹¹ КПК Верховний Суд України переглядає судові рішення у кримінальних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Відповідно до ч. 1 ст. 400¹² КПК підставами для перегляду судових рішень, що набрали законної сили, Верховним Судом України є: 1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покаран-

ня та від кримінальної відповідальності), що протягло ухвалення різних за змістом судових рішень; 2) встановлення міжнародною установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Перегляд судових рішень у кримінальних справах з інших підстав, у тому числі й з мотивів невідповідності викладених у цих судових рішеннях висновків суду фактичним обставинам справи, про що йдеться у заяві захисника, не належить до компетенції Верховного Суду України при розгляді ним кримінальної справи у порядку, передбаченому гл. 32¹ КПК.

Отже, вирішуючи питання про наявність підстави для перегляду судових рішень у кримінальних справах, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК, Верховний Суд України виходить із обставин, установлених судом, який розглянув справу, і викладених у судовому рішенні, що набрало законної сили.

Як установив апеляційний суд і зазначив у вирокі щодо Б. та Д., залишеному без змін касаційним судом, між засудженими мала місце попередня змова на вчинення злочинів щодо потерпілого Ч.

Згідно з ч. 2 ст. 28 КК злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення.

У випадку вчинення злочинів Б. і Д. апеляційний суд визнав, і з цим погодився суд касаційної інстанції, що вони на пропозицію останньої заздалегідь домовилися вчинити розбійний напад на Ч., під час якого вирішили його вбити для заволодіння його майном, разом розробили детальний план спільного вчинення зазначених злочинів, узгодили місце, час і спосіб їх вчинення, розподілили між собою завдання. Під час реалізації свого злочинного плану Б. та Д. діяли як співвиконавці й кожен із них виконував покладені на нього завдання. Те, що при цьому дії, безпосередньо спрямовані на позбавлення життя потерпілого, вчинив особисто Б., не виключає відповідальності Д. за умисне вбивство, оскільки ці дії були передбачені під час домовленості між ними.

Тому, розглядаючи кримінальну справу щодо Д. у касаційному порядку, касаційний суд визнав правильною кваліфікацію її дій апеляційним судом за пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187 КК, які передбачають відповідальність за злочини, вчинені нею за попередньою змовою з Б.

У випадку засудження С.С. та С.Р. апеляційний суд дійшов висновку, що вони за поперед-

нім зговором між собою вчинили розбійний напад на водія таксі П. і умисно вбили його з корисливих мотивів.

Касаційний суд, розглянувши кримінальну справу щодо С.С. та С.Р. у касаційному порядку, погодився з висновком апеляційного суду про те, що засуджені були у зговорі щодо нападу на потерпілого П. з метою заволодіння його майном, але висновок про наявність між ними попереднього зговору на вчинення умисного вбивства потерпілого після розбійного нападу на нього визнав таким, що не ґрунтується на матеріалах справи.

Як зазначено у ухвалі суду касаційної інстанції щодо С.С. та С.Р., жодного разу, як на попередньому слідстві, так і в судовому засіданні, засуджені не визнавали факт зговору на подальше після розбою вбивство потерпілого і будь-яких доказів, які б свідчили про момент виникнення зговору на вбивство, подальші після розбою наміри, погрози з боку С. Р., дії останнього, що належать до об'єктивної сторони вбивства, та єдність умислу, у вирокі не зазначено. Оскільки співучасник злочину не може нести відповідальність за вчинення виконавцем більш тяжкого злочину, про який вони не домовлялися, дії С.С., який позбавив життя П., касаційний суд розцінив як ексцес виконавця і визнав, що С.Р. має нести відповідальність за вчинення злочину лише в межах зговору, тобто за розбійний напад.

За таких обставин вирок апеляційного суду в частині засудження С.Р. за підпунктами «а», «і» ст. 93 КК 1960 р., які передбачали відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів, вчинене за попереднім зговором групою осіб, касаційний суд скасував за відсутністю в його діях складу злочину, а справу в цій частині закрав.

Таким чином, суспільно небезпечні діяння, за які засуджено Б. і Д. й ті, за які засуджено С.С. і С.Р., не є подібними. У першому випадку між співучасниками мала місце попередня змова на вчинення умисного вбивства потерпілого, а в другому — змови про таке не було і дії особи щодо позбавлення життя потерпілого мали характер ексцесу виконавця, оскільки виходили за межі домовленості з іншим співучасником та не охоплювали його умислом.

Отже, зазначені в заяві захисника твердження про те, що суд касаційної інстанції допустив неоднакове застосування одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, — безпідставні.

На підставі викладеного, керуючись статтями 400¹¹, 400²⁰, 400²¹, 400²³ КПК, Верховний Суд України постановив: відмовити в задоволенні заяви захисника.



В.В. Городовенко,
голова Апеляційного суду
Запорізької області,
кандидат юридичних наук

Summary

When surveying the actual issues of functioning judicial power concerning judiciary and organization of procedure, the author examines organizational and legal means of ensuring openness of judicial power and puts his suggestions on further reformation of legislation and improvement of operation of judges and supporting them bodies

Актуальні проблеми забезпечення відкритості судової влади

У державі, яка побудована на основі принципу поділу влади, відкритість судової влади має особливе значення. Судова влада контролює дії і рішення законодавчої та виконавчої влади, а сама не є підконтрольною їм. Обмеження розсуду суду межами закону можливе лише в тому випадку, коли кожне судове рішення ухвалюється під контролем суспільства, коли його обґрунтованість і безсторонність зрозуміла всім. Відкритість правосуддя для суб'єктів громадянського суспільства, особливо засобів масової інформації (далі — ЗМІ), знижує ймовірність ухвалення неправомірного судового рішення і виключає корупційну спрямованість діяльності органів судової влади. Високий рівень гласності й відкритості судової влади — необхідна умова для успішного розвитку судової системи України. Досягнення такого рівня не лише дасть змогу підвищити якість судової діяльності, а й сприятиме зміцненню зв'язку з населенням, а також його довіри до судової влади і водночас забезпечить доступ громадян до правосуддя. У результаті буде створено дієвий механізм суспільного контролю за дотриманням принципів верховенства права і законності при відправленні правосуддя.

Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених процесуальним законом

Отже, актуальність дослідження проблеми забезпечення відкритості судової влади в умовах судової реформи, що триває в Україні, не викликає сумнівів. Деякі аспекти зазначеної проблеми були предметом дослідження вітчизняних вчених¹, однак у зв'язку з прийняттям Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) виникла потреба повернутися до питань щодо гласності й відкритості судочинства. Метою цієї статті є насамперед вивчення організаційно-правових засобів забезпечення відкритості судової влади.

Відповідно до ст. 11 Закону № 2453-VI ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Кожен, хто не є стороною у справі, має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених процесуальним законом.

¹ Див.: Овсяннікова О. О. Транспарентність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2009. — С. 8; Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. — Х., 2008. — С. 220.

Щоб забезпечити ці норми Закону, вживаються передусім заходи організаційного характеру. О.О. Овсяннікова, досліджуючи це питання, обґрунтовано зазначила, що відкритість інформації про суд як орган державної влади не обмежується висвітленням інформації про його діяльність у ЗМІ. У відкритому для громадян доступі має бути наявна така інформація: графік роботи суду та його місцезнаходження; компетенція суду; порядок подання громадянами заяв та вимоги до них; зразки документів для звернення до суду; порядок оскарження судових рішень; підсумки роботи суду за певний період; узагальнення та аналіз судової практики і статистики².

У принципі інформування громадськості передбачено вжиття належних заходів щодо інформування громадськості про місцезнаходження і компетенцію судів, а також щодо процедури звернення до суду або ж захисту своїх інтересів у судовому порядку

В Україні інформацію про територіальне розміщення судів, їх точну адресу можна знайти у спеціальних довідниках, в яких містяться адреси державних органів, підприємств, установ³. У Верховному Суді України створено спеціальну інформаційну службу, до якої громадяни звертаються із запитаннями та отримують довідки. Така інформація розміщена також в Інтернеті, зокрема на сайтах Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Державної судової адміністрації України (далі — ДСА). У місцевих судах на стендах є адреси, час роботи, номери телефонів, графік прийому суддів апеляційного суду відповідного регіону, а також Верховного Суду України. Однак подібну інформацію про інші місцеві суди регіону знайти досить важко. Дещо краща ситуація склалася на рівні апеляційних судів.

Регіональний громадський фонд «Право і демократія» у 2003 р. провів моніторинг судової системи України. Автори дослідження зазначають, що в деяких судах, особливо районних, інформації для громадян у доступних місцях недостатньо. Щодо методичної інформації, то за даними моніторингу зразки заяв розміщено на стендах лише у 37 судах (67 %), а перелік документів для подання заяви — у 33 (60 %), з них цілком доступно — лише у 18 судах (54 %)⁴.

Разом з тим у Рекомендації № R (81)7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам сто-

совно шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14 травня 1981 р. запропоновано враховувати принцип інформування громадськості (принцип 1 розд. А). У ньому передбачено вжиття належних заходів щодо інформування громадськості про місцезнаходження і компетенцію судів, а також щодо процедури звернення до суду або ж захисту своїх інтересів у судовому порядку. У принципі 2 цього розділу зазначено, що інформація загального характеру має бути одержана або в самих судах, або в іншій компетентній службі чи органі з таких питань: процесуальні норми, за умови, що ця інформація не містить юридичних порад по суті справи; процедура звернення до суду і строки,

протягом яких звернення можливе, а також необхідні для цього документи; засоби виконання рішення суду і, по змозі, витрати, пов'язані з його виконанням. Таким чином, у цьому документі роз'яснено, яку інформацію має надати судова влада з питань її організації та діяльності.

Слід зауважити, що в країнах Європейського Союзу дуже поширена практика висвітлення діяльності судів у мережі Інтернет. Так, за повідомленням британського видання Guardian, Верховний суд Великої Британії офіційно дозволив журналістам використовувати сервіс мікроблогів Twitter для передачі повідомлень із судових засідань. Тепер журналісти можуть подавати заявки на висвітлення засідань у такий оперативний спосіб. Їм також дозволено надсилати повідомлення з мобільного телефону і користуватися електронною поштою. Вперше громадськість була поінформована через миттєві повідомлення з мобільних телефонів про події, що відбувалися в залі суду під час слухань у справі Джуліана Ассанжа. Раніше у Сполученому Королівстві не дозволяли користуватися соціальними мережами у залі суду, а також забороняли під час судових процесів фото- та відеозйомку. Диктофони журналісти могли використовувати лише у виняткових випадках. За порушення цих правил було передбачено відповідальність за неповагу до суду, яку накладав сам суд⁵.

Досить прогресивним є досвід роботи арбітражних судів Російської Федерації (РФ). У системі цих судів застосовуються новітні технології висвітлення їх діяльності. Так, система «Мобільна картотека» дає змогу користувачам мобільних пристроїв з операційною системою Android у будь-який час ознайомитися з докладною інформацією про будь-яку арбітражну справу, яких у картотечі вже більше 6 млн. Завдяки інформаційному ресурсу

⁵ Див.: Британські журналісти висвітлюватимуть судові засідання за допомогою Twitter // <http://www.telekritika.ua/news/2010-12-20/58554>

² Див.: Овсяннікова О.О. Зазнач. праця. — С. 8.

³ Див.: Lex Quotum. Юридические страницы 2005: Юрид. справ. / Под ред. О.Б. Стрельченко, И.В. Мельниченко и др. — К., 2005. — С. 129—162.

⁴ Див.: Ларін М. Право на доступ до правосуддя: ілюзорне чи реальне? // Юрид. вісн. України. — 2003. — № 40. — С. 5.

«Президіум онлайн» усі охочі можуть спостерігати, як розглядає справи Президія Вищого арбітражного суду РФ. Окрім того, новини про діяльність цього суду розміщують на його офіційному сайті⁶ і в соціальній мережі Twitter. Сайт Вищого арбітражного суду РФ — потужний інформаційний ресурс, що забезпечує багатоаспектне надання в Інтернеті інформації про діяльність зазначеного суду і всієї мережі арбітражних судів РФ. У системі цих судів РФ також функціонує автоматизована інформаційна система для інформаційно-довідкових кіосків (АІС ІДК), за допомогою якої громадян оперативно інформують про суди, графіки судових засідань і прийняті судові акти.

Кожен має право знайомитися в установленому законодавством порядку із судовими рішеннями у будь-якій розглянутій у відкритому судовому засіданні справі, які набрали законної сили

Отже, з огляду на викладене виникає потреба увідповіднити практику висвітлення роботи судів України міжнародним стандартам. Слід створити загальнодоступну інформаційну систему та викласти в ній усі відомості, необхідні особі, яка має намір звернутися до суду. Таку інформацію можна розміщувати на сайтах Верховного Суду України та ДСА, офіційному веб-порталі судової влади, а також періодично публікувати у спеціальних збірниках і розповсюджувати їх серед населення. Бажано, щоб кожний суд мав свою сторінку у всесвітній мережі Інтернет, на якій розміщував би інформацію як про аспекти своєї діяльності, так і про процесуальний порядок подання заяв до суду. Річ у тім, що коли адміністрування сайту здійснюється через ДСА, як зараз, то виникають нічим не виправдані організаційні проблеми (затримки з опублікуванням інформації тощо).

Для поширення інформації про суд серед громадян можна було б запозичити практику арбітражних судів РФ і публікувати ці відомості у спеціалізованих виданнях судової влади, наприклад у «Віснику Верховного Суду України», «Віснику господарського судочинства». Однак зазначені видання читають переважно юристи, тобто особи, яким не потрібно шукати таку інформацію. Відповідні інформаційні збірники, на нашу думку, можна розповсюджувати в органах державної влади, місцевого самоврядування, офісах адвокатів, приймальнях громадських правозахисних організацій тощо.

У п. 2 ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України встановлено, що кожен має

право знайомитися в установленому законодавством порядку із судовими рішеннями у будь-якій розглянутій у відкритому судовому засіданні справі, які набрали законної сили. Це право може бути обмежено відповідно до закону в інтересах нерозголошення конфіденційної інформації про особу, державної чи іншої таємниці, що охороняється законом. Аналогічна норма міститься і в Цивільному процесуальному кодексі України.

Забезпечення доступу до судових рішень досягається насамперед шляхом ознайомлення з ними осіб, прав та інтересів яких воно стосується. Важливо також публікувати судові рішення у спеціальних виданнях для ознайомлення широкого кола осіб із судовою практикою. Такий захід передбачено Рекомендацією № R (95) 11 Комітету міністрів

Ради Європи державам-членам стосовно відбору, обробки, подання та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах від 11 вересня 1995 р.

З 1 червня 2006 р. в Україні набув чинності Закон від 22 грудня 2005 р. № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» (далі — Закон № 3262-IV), згідно з яким було створено Єдиний державний реєстр судових рішень (далі — Реєстр). До Реєстру мають вноситися всі судові рішення судів загальної юрисдикції, окрім тих, доступ до яких обмежено законом.

Публікація рішень судів різних рівнів є установленою практикою у розвинених країнах (Франція, США, ФРН та ін.). У деяких країнах (Іспанія, Швейцарія та ін.) публікуються акти суду вибірково або лише рішення вищих судових інстанцій⁷.

В Україні законодавець сприйняв широкий підхід до цього питання. Під час дослідження щодо доступності судової влади своє ставлення до ідеї стосовно публікації судових актів (рішень, постанов, вироків тощо) у ЗМІ висловили судді. За результатами цього дослідження, відповідаючи на запитання анкети, лише 7,4 % суддів відповіли, що необхідно публікувати абсолютно всі акти судової влади (судів першої, апеляційної і касаційної інстанцій); 44,1 % — вважають, що потрібно публікувати всі акти вищих судових інстанцій і вибірково — рішення судів першої і другої інстанцій, — ті, які мають істотне значення для судової практики; 19,5 % опитаних підтримують публікацію лише актів вищих судових інстанцій (Верховного Суду України, Ви-

⁶ Див.: <http://www.arbitr.ru/vas/>

⁷ Див.: А б р о с и м о в а Е. Транспарентность правосудия // Конституционное право: Восточноевропей. обозрение. — 2002. — № 1. — С. 142—152.

шого господарського суду, Вищого адміністративного суду). Тільки 23,8 % респондентів вважають ідею публікувати судові акти (рішення, постанови, вироки тощо) у ЗМІ раціональною, а 10 % не підтримують її взагалі. Як слушно зауважила автор дослідження О.М. Овчаренко, ці дані свідчать про повільне сприйняття українською юридичною спільнотою прогресивних нововведень⁸.

Виконання Закону № 3262-IV ускладнюється через деякі причини. Далеко не всі рішення суду вносяться до Реєстру у визначений термін. За даними Рахункової палати України, на кінець першого півріччя 2010 р. до Реєстру внесено третину загальної кількості рішень, ухвалених судами впродовж 2006 р. — п'яти місяців 2010 р. Незважаючи на те, що створено технічні можливості, 144 суди на початок 2010 р. не надіслали до Реєстру копій своїх рішень в електронному вигляді. А 17 судів з березня 2010 р. не направляли копій своїх рішень взагалі⁹. Зафіксовано також і факти зникнення з Реєстру вже розміщених судових рішень¹⁰.

Затримки пов'язані насамперед із відсутністю відповідної оргтехніки та програмного забезпечення в судах, недостатністю персоналу суду, який має виконувати відповідні обов'язки щодо розміщення судових рішень у Реєстрі. Згідно з п. 10 Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень (далі — Порядок ведення Реєстру), затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 25 травня 2006 р. № 740 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. № 1007), для забезпечення підготовки та надсилання до Реєстру електронних копій судових рішень голова суду визначає відповідальну особу апарату суду. Очевидно, що уточнення потребують функціональні обов'язки цього працівника, оскільки вони не визначені у Типових посадових інструкціях працівників апарату місцевого загального суду, які затверджені наказом Голови ДСА від 20 липня 2005 р. № 86. Вжиття відповідних організаційних заходів покладено на ДСА як держателя Реєстру.

Звернемо увагу на ще один важливий аспект: Реєстр досить незручний у користуванні. Щоб знайти певне рішення, необхідно точно знати суд, який його ухвалив, дату прийняття рішення або номер реєстрації в суді чи статтю Кри-

мінального Кодексу України, за якою засуджено особу. У списках, які видає пошукова система, не зазначено категорію справи. За потреби ознайомитися із судовою практикою з певної категорії користувач (як суддя, так і пересічний громадянин) змушений перебирати всі рішення. З огляду на кількість судів України та обсяги справ, які вони розглядають щодня, це стає нереальним. Очевидно, потрібно буде класифікувати рішення в Реєстрі, вдосконалювати технічні можливості їх пошуку за різними критеріями.

Обмеження доступу до рішень суду на досудових стадіях процесу спрямоване на захист таємниці слідства, що дає можливість здійснювати дієве розслідування справи, і встановлення її обставин, а також є гарантією захисту для осіб, які беруть участь у справі

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів від 5 січня 2011 р. № 9 Порядок ведення Реєстру було доповнено статтями 14¹ і 19¹ про обмеження доступу до ряду процесуальних рішень, які приймаються на досудових стадіях провадження у кримінальних справах. У цих статтях зазначено, що електронні копії судових рішень про надання дозволів на проведення окремих слідчих дій або оперативно-розшукових заходів у кримінальних справах надсилаються адміністраторові Реєстру з відміткою «Тимчасове обмеження доступу». Такі рішення відкриваються для загального доступу після надходження повідомлення органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи або електронної копії постанови (ухвали) про закриття справи чи вироку.

Ці зміни до законодавства було піддано критиці. Зокрема, зазначалося, що такі обмеження — порушення права громадян на доступ до суду¹¹. Однак, на нашу думку, обмеження доступу до рішень суду на досудових стадіях процесу спрямоване на захист таємниці слідства, що дає можливість здійснювати дієве розслідування справи, і встановлення її обставин, а також є гарантією захисту для осіб, які беруть участь у справі.

Діяльність Реєстру з моменту початку його функціонування не раз критикувала Рахункова палата України. Так, під час останнього контрольного заходу було перевірено ефективність використання ДСА та державним підприємством «Інформаційні судові системи» бюджетних коштів на створення і функціонування Реєстру.

За висновками цієї перевірки, протягом 2005 р. — першого півріччя 2010 р. на створення та функціонування Реєстру ДСА та за-

⁸ Див.: Овчаренко О. М. Зазнач. праця. — С. 214.

⁹ Див.: Відкритість судової системи дається важко і дорого // <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16730800>

¹⁰ Див.: Гунченко Н. Право на суд // Дзеркало тижня. Україна. — 2011. — 12—18 берез. — С. 6.

¹¹ Див.: Петренко П. Правосуддя з обмеженим доступом // <http://www.judges.org.ua/dig1874.htm>

значене державне підприємство неефективно і з порушеннями законодавства використали 64,8 млн грн бюджетних коштів. Це призвело до недофінансування судів ресурсами, необхідними для їх діяльності, а витрати держави на створення й експлуатацію системи Реєстру не відповідали результатам її роботи. У 2009 р. ДСА через це підприємство сплатила комерційним структурам лише 1,1 млн грн за право користуватися базою даних Реєстру, а на 2010 р. такі витрати було передбачено в сумі 11,3 млн грн. Таким чином, середня вартість внесення одного судового рішення до Реєстру торік становила 11,05 грн, що економічно невідповідно для бюджету ¹².

Порядок допуску громадян до приміщень судів регламентовано Правилами пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів

Система Реєстру має чимало недоліків. Зокрема, технічна документація не відповідає встановленим державним стандартам, не вжито належних заходів щодо захисту інформації. Є також технічні недоліки, через що робота користувачів із базою даних буде значно ускладнена або унеможливлена. Окрім того, фахівці висловлюють обґрунтовані пропозиції про недоцільність внесення до Реєстру всіх судових рішень. Особливо це стосується рішень у типових і незначних справах, ухвал і постанов суду, якими не вирішується справа по суті ¹³.

Останнім часом досить дискусійною є проблема забезпечення доступу громадян до приміщень суду як одна з гарантій гласності й відкритості судової влади. Порядок допуску громадян до приміщень судів регламентовано Правилами пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів (затверджено наказом ДСА та МВС України від 12 вересня 2005 р. № 102/765; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2005 р. за № 1322/11602; далі — Правила). Згідно з пунктами 1.7—1.10 цього нормативного акта на вході до приміщень судів обладнуються пункти пропуску з відповідними технічними засобами контролю та зв'язку. Для речей, які заборонено проносити до приміщень судів, поряд із пунктами пропуску обладнуються камери схову. Обладнання пунктів пропуску та камер схову покладається на відповідні суди, а контроль за здійсненням пропуску

осіб у приміщення судів — на командира підрозділу судової міліції.

Варто зауважити, що не в усіх загальних судах пункти пропуску та камери схову обладнані належним чином, а в багатьох судах їх немає взагалі. Утім, суд — державна установа, в якій зберігаються судові справи, у кабінетах суддів лежать сотні томів справ, що перебувають у провадженні, важливих документів, які мають юридичне значення. Інколи від змісту цих документів залежить, як буде вирішено долю людини. А отже, те, що приміщення судів належним чином не обладнані на вході й кожен охочий має можливість безперешкодно до них зайти, на нашу думку, неприпустимо. Щоб запобігти цьому, встановлюють спеціальні режими охорони відповідних приміщень судів. З потребою належної охорони судів погоджуються навіть критики системи пропуску

громадян до судів ¹⁴. Наприклад, саме мотивом посилення безпеки працівників суду, недопущення безконтрольного проходу до приміщення суду сторонніх осіб керувалися в Апеляційному суді Харківської області при ухваленні наказу голови суду від 12 березня 2010 р. № 52-ОС «Про додаткові заходи щодо забезпечення безпеки працівників суду» ¹⁵.

У п. 2 Правил зазначено, що дані про осіб, які прибули до приміщень судів, працівники судової міліції заносять до журналу відвідувачів. До приміщень судів пропускають осіб, які беруть участь у провадженні кримінальних, цивільних та адміністративних справ, за списком секретаріату суду або при пред'явленні судової повістки, ухвали суду та документа, який засвідчує особу. У разі, якщо в особи відсутнє посвідчення, міліціонер через судового розпорядника (секретаря судового засідання) з'ясовує особу прибулого і в подальшому виконує вказівки головуючого в судовому засіданні. Цим категоріям осіб дозволяється приносити з собою спеціальні технічні засоби, зокрема для фіксації ходу судового засідання. До приміщень судів можуть зайти особи, що прибули на відкриті судові засідання, за пред'явленням документа, який засвідчує особу. Пропуск осіб у приміщення судів та на їх територію здійснюється в робочі дні згідно зі встановленим у суді розпорядком роботи. З 22:00 до 6:00 пропуск осіб до приміщень судів заборонено.

Вважаємо, що ці положення повною мірою забезпечують доступ громадян до судових проце-

¹² Див.: Відкритість судової системи дається важко і дорого // <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16730800>

¹³ Див.: Кириєнко О. Зайві дані прозорої матриці. Міжнародні й вітчизняні фахівці знайшли слабкі ланки у функціонуванні ЄДРП // <http://www.judges.org.ua/dig2021.htm>

¹⁴ Див.: Гунченко Н. Знач. праця. — С. 5.

¹⁵ Див.: <http://hr-lawyers.org/index.php?id=1274607493>

сів в аспекті гласності й відкритості судочинства. Однак для поліпшення їх виконання потрібно вжити організаційних заходів. Зокрема, всі суди загальної юрисдикції мають бути забезпечені достатньою кількістю просторих і відповідно обладнаних залів судових засідань (нині у багатьох місцевих загальних судах цього положення не дотримуються).

Допуск громадян до вищих судових установ країни (Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів) здійснюється відповідно до спеціального порядку, затвердженого цими судами

У судах також слід організувати службові зони, доступ до яких мали б лише співробітники суду, і зони загального користування — для відвідувачів суду, учасників судових процесів. Це сприяло б гарантуванню безпеки суддів, співробітників апарату суду, осіб, які беруть участь у справі, а також схоронності майна і документів суду.

Допуск громадян до вищих судових установ країни (Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів) здійснюється відповідно до спеціального порядку, затвердженого цими судами. Так, процедуру допуску відвідувачів на територію Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ встановлено Інструкцією про здійснення державної охорони адміністративних будинків Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та порядок допуску на об'єкт охорони. Зокрема, при розгляді справ (окрім тих, які розглядаються в закритому судовому засіданні) в зал судового засідання допускаються всі охочі громадяни України, іноземці та особи без громадянства в порядку, передбаченому чинним законодавством України. Допуск здійснюється у присутності судових приставів цього суду. Прибулі особи реєструються в бюро перепусток, зазначаючи, в яких судових справах вони беруть участь або під час розгляду яких справ бажають бути присутніми. Від поста охорони судові розпорядники супроводжують таких осіб до залу судового засідання. Журналісти і технічні працівники ЗМІ (з диктофонами, кіно-, фотоапаратурою) допускаються в приміщення цього суду після пред'явлення документів, що посвідчують особу, за списками, заздалегідь узгодженими з відділом по зв'язках із громадськістю (прес-службою) апарату суду.

Дозвіл на проведення документування судового засідання за допомогою стаціонарної аудіо-, відео-, кіно- й фотоапаратури суд надає у випадках, передбачених чинним законодавством України. Після розгляду судових справ судовий розпорядник або працівник міліції забезпечує супровід осіб, що брали участь у засіданні, до поста охорони.

Схожий порядок допуску громадян до засідань у Вищому адміністративному суді України. За наказом цього суду від 15 лютого 2010 р. № 2 для того, щоб отримати допуск до залу судового засідання, громадянин має: заздалегідь зателефонувати до апарату суду і повідомити про свої наміри; мати при собі документ, що посвідчує особу (паспорт); чітко вказати номер справи і прізвище судді, який розглядає справу; зателефонувати з прохідної секретарю судового засідання; пройти разом із секретарем до залу судового засідання. Зауважимо, що порядок пропуску осіб до цього суду справедливо критикують у ЗМІ, оскільки він ускладнює фізичний доступ громадян до суду та обмежує принцип гласності судового процесу. Нерідко громадян не допускають до залів судових засідань через те, що немає вільних місць¹⁶.

Гласність і відкритість судової влади означає забезпечення доступності інформації про органи судової влади для суспільства в цілому і всіх зацікавлених суб'єктів у випадках, передбачених законом

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки. Відкритість інформації про різноманітні аспекти судової влади зумовлена обов'язком правової і демократичної держави доводити до громадян відомості про діяльність її органів і посадових осіб. Отже, потрібно дотримуватися принципів гласності та відкритості судових процесів, а також інформувати громадськість про результати діяльності органів судової влади. Такий зв'язок суду з громадськістю сприяє суспільному контролю за судом і водночас виконує роль ефективного механізму запобігання корупції в судах. Гласність і відкритість судової влади означає забезпечення доступності інформації про органи судової влади для суспільства в цілому і всіх зацікавлених суб'єктів у випадках, передбачених законом. Обмеження надання інформації про судовий процес і доступ до нього можливі лише у визначених законом випадках.

¹⁶ Див.: Уманец А. Суды убедительно доказывают, что им нельзя доверять // <http://state.eizvestia.com/full/femida-po-ponyatiyam>



Р.І. Кирилюк,

Голова Державної судової адміністрації України

S u m m a r y

The article deals with functions, tasks, powers of the State Judicial Administration of Ukraine. The following types of provisional activity of this state body are separated: fiscal, maintaining, personnel, informational and analytical, controlling; activity on keeping to the regime of state secret and dealing with public appeals. The author substantiates his proposals as to improvement of the activity of the SJA by means of amending the powers in view of the experience of the similar in functions state body in the Russian Federation and international standards in judiciary

Види забезпечувальної діяльності Державної судової адміністрації України

У сучасному законодавстві про судову систему в Україні передбачено належність Державної судової адміністрації України (далі — ДСА) до органів судової влади. Згідно зі ст. 125 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судову систему в Україні», який втратив чинність 2010 р., ДСА мала статус центрального органу виконавчої влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, а також інших органів та установ судової системи. Аналіз результатів діяльності ДСА протягом 2010 р. свідчить, що зміна статусу цього державного органу не вплинула на результати виконання ним своїх повноважень.

Належне фінансування заходів щодо охорони судів та забезпечення безпеки суддів гарантуватиме насамперед недопущення протиправних діянь стосовно життя та здоров'я суддів, майна та документації судів

Наведемо деякі дані про практичну діяльність цієї судової адміністрації щодо забезпечення діяльності судів і суддів. Так, на офіційному сайті ДСА¹ розміщено інформацію про те, що протягом 2010 р. вона неодноразово зверталася до Уряду та народних депутатів України щодо незадовільного фінансування судів і необхідності термінового прийняття змін до бюджету. У 2010 р. потреба в коштах судової системи за бюджетними програмами була задоволена державним бюджетом лише на 27 %. Відповідно до Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судову систему і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) ДСА постійно здійснює заходи, спрямовані на запровадження в судах загальної юрисдикції програмного забезпечення, що автоматизує документообіг. На сьогодні таке програмне забезпечення встановлено в усіх судах загальної юрисдикції, однак для належного функціонування автоматизованої системи документообігу необхідно вжити комплекс заходів, зокрема забезпечити суди відповідними матеріально-технічними ресурсами.

Недостатнє фінансування судової системи позначається на діяльності судів. ДСА розробила Програму забезпечення безпеки працівників суду, охорони приміщень судів та покращення їх технічного укріплення на 2011—2013 рр., яка була схвалена рішенням колегії ДСА від 14 липня 2010 р. № 3/1. Цією програмою передбачено фінансування заходів щодо охорони судів та забезпечення безпеки суддів на суму більше 29 млн грн, що гарантуватиме насамперед недопущення протиправних діянь стосовно життя та здоров'я суддів, майна та документації судів.

¹ Див.: <http://court.gov.ua/dsa/1233/7575743/>

Підвищенню ефективності забезпечувальної діяльності ДСА сприятимуть заходи, спрямовані на оптимізацію видів цієї діяльності, усунення дублювання певних повноважень, вдосконалення правового регулювання, що підтверджує можливість використання потенціалу науки адміністративного права щодо належної організації.

На сайті ДСА представлено такі напрями (види) її діяльності: фінансове забезпечення функціонування судової системи; матеріально-технічне та інформаційне забезпечення судів; забезпечення судів приміщеннями; забезпечення безпеки суддів та охорони приміщень судів; кадрове забезпечення; соціально-побутове забезпечення суддів; претензійно-позовна робота; розгляд звернень громадян; міжнародна діяльність; інші заходи

Глибокий аналіз видів і форм діяльності ДСА дасть також змогу окреслити напрями вдосконалення законодавства та правозастосування.

Мета статті полягає в обґрунтуванні й виокремленні видів забезпечувальної діяльності ДСА, формулюванні пропозицій для вдосконалення такої діяльності на основі вивчення досвіду роботи аналогічного за призначенням органу в Російській Федерації (далі — РФ).

Напрацювання вчених (В.Д. Бринцев, А.Л. Борко, М.П. Запорожець, О.В. Красноборов, В.М. Лебедев, А.М. Хливнюк та ін.), які досліджували питання, пов'язані з організаційним забезпеченням діяльності судів, свідчить про те, що єдиного підходу до вивчення цієї теми в науці немає навіть на рівні термінології. Так, на позначення понять із тотожним значенням дослідники вживають різні терміни: «напрямки», «функції» тощо. Не є остаточною і проведена вченими систематизація повноважень аналогічних за сутністю та обсягом повноважень державних органів у РФ, оскільки кожен науковець має власний погляд на групування повноважень².

Для виокремлення видів забезпечувальної діяльності ДСА слід насамперед звернути увагу на специфіку їх систематизації цим державним органом. На офіційному сайті ДСА представлено такі напрями (види) її діяльності: фінансове забезпечення функціонування судової системи; матеріально-технічне та інформаційне забезпечення судів; забезпечення судів приміщеннями; забезпечення безпеки суддів та охорони приміщень судів; кадрове забезпечення; соціально-побутове забезпечення суддів; претензійно-по-

зовна робота; розгляд звернень громадян; міжнародна діяльність; інші заходи.

Якщо врахувати специфіку компетенції та загальний зміст забезпечувальної діяльності ДСА, то можна відобразити її роботу повною мірою. Так, В.Д. Бринцев зазначив, що в російській юридичній літературі на початку ХХ ст. спостерігається єдність у розумінні комплексу заходів для кожної судової інстанції і суду будь-якого рівня. Посилаючись на висновки Г.Т. Єрмошина, дослідник зазначає такі найважливіші заходи:

1) організація діловодства суду, що забезпечує виконання всіх вимог процесуального законодавства та інструкцій про діловодство;

2) кадрова робота, яка забезпечує трудові правовідносини співробітників, заходи соціально-правового захисту суддів, державних службовців, інших працівників, систему оплати праці;

3) забезпечення довідково-аналітичної, нормативно-правової бази в «кодіфикованому» стані; налагоджена система аналізу й узагальнень судової практики;

4) забезпечення взаємодії суду з учасниками судового процесу; прийом відвідувачів; робота зі скаргами і заявами громадян непроцесуального характеру; взаємодія із засобами масової інформації;

5) управління фінансовими, матеріально-технічними та іншими ресурсами;

6) забезпечення ведення статистичної звітності, судової статистики.

При цьому він зауважив, що вичерпного переліку заходів немає³.

Законодавством РФ передбачено детальний перелік повноважень державного органу, аналогічного ДСА — Судового департаменту при Верховному суді РФ. Серед них є ті, які можуть бути враховані для вдосконалення забезпечувальної діяльності ДСА, зокрема повноваження щодо розроблення науково обґрунтованих нормативів навантаження на суди і суддів, працівників апарату судів. Врахування таких нормативів у роботі судів сприяло б науково обґрунтованому визначенню кількості суддів і працівників апаратів судів та усуненню тривалої і складної процедури погодження кількості вакансій у судах.

Виокремлення видів забезпечувальної діяльності ДСА пов'язане із групуванням однорідних

² Див.: Организация деятельности судов: учебник / под. общ. ред. В.М. Лебедева. — М., 2007. — С. 44—47.

³ Див.: Бринцев В. Д. Стандарты правовой державы: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: монографія / В.Д. Бринцев. — Х., 2010. — С. 179—180.

дій, спрямованих на виконання конкретних завдань у межах загального завдання, яке виконує цей державний орган відповідно до призначення його функціонування, встановленого чинним законодавством про судоустрій. В основу цього визначення покладено науковий підхід щодо виокремлення видів адміністративної діяльності міліції.

Вид забезпечувальної діяльності ДСА — сукупність однорідних дій, що проводяться в межах встановленої законодавством про судоустрій компетенції для виконання конкретних завдань як складової загального завдання, покладеного на ДСА відповідно до її призначення в системі органів державної влади

Видами адміністративної діяльності міліції називають такі її складові, здійснення яких спрямоване на виконання конкретних завдань щодо упорядкування однорідних суспільних відносин, врегульованих окремими нормами адміністративного права і здійснюваних структурними підрозділами або окремими групами підрозділів⁴.

На перший погляд здається, що використання такого підходу недоречно, оскільки ДСА належить до органів судової влади, а міліція — правоохоронний орган. Проте, незважаючи на відмінність у сутності й місці кожного з них у системі органів державної влади, спільним є теоретико-методологічний підхід до визначення певного виду діяльності як сукупності однорідних відносин. При цьому, оскільки всі відносини за участю ДСА управлінські, організаційні, на нашу думку, слід говорити про однорідність дій.

Отже, вид забезпечувальної діяльності ДСА — сукупність однорідних дій, що проводяться в межах встановленої законодавством про судоустрій компетенції для виконання конкретних завдань як складової загального завдання, покладеного на ДСА відповідно до її призначення в системі органів державної влади.

Узагальнення повноважень ДСА доцільно здійснювати на підставі норми ст. 146 Закону № 2453-VI, а також Положення про Державну судову адміністрацію України, затвердженого рішенням Ради суддів України від 22 жовтня 2010 р. № 12 (далі — Положення про ДСА). У цьому Положенні визначено перелік основних завдань ДСА:

а) організаційне забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, визначених Законом № 2453-VI;

б) забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування;

в) участь у формуванні судів загальної юрисдикції у межах повноважень, визначених Законом № 2453-VI.

Покладення в основу систематизації видів забезпечувальної діяльності ДСА ознаки однорідності її забезпечувальних дій, які вона виконує в межах повноважень, дає змогу виокремити такі види діяльності: представницьку у бюджетно-фінансових відносинах; організаційно-забезпечувальну; кадрову; інформаційно-аналітичну.

Відповідно до ст. 146 Закону № 2453-VI повноваження ДСА мають бути визначені законом. У Положенні про ДСА перелік її повноважень розширений, більшість із додаткових повноважень деталізують ті, що визначені Законом № 2453-VI, є також такі, що ґрунтуються на нормах інших нормативно-правових актів України — Закону від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР «Про звернення громадян» та Закону від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві». З огляду на це доцільно передбачити доповнення переліку повноважень ДСА, визначених у ст. 146 Закону № 2453-VI, тими, що зазначені в Положенні про ДСА.

Можна виокремити такі види діяльності ДСА: фінансово-бюджетна; організаційно-забезпечувальна; кадрова; інформаційно-аналітична; контрольна; дотримання режиму державної таємниці; розгляд звернень громадян

Крім того, слід внести до переліку видів діяльності, що визначений на підставі норми цієї статті Закону, такі види: контрольна діяльність; дотримання режиму державної таємниці; розгляд звернень громадян. До того ж, на нашу думку, представницька діяльність у бюджетно-фінансових відносинах має бути замінена на фінансово-бюджетну.

Таким чином, можна виокремити такі види діяльності ДСА: фінансово-бюджетна; організаційно-забезпечувальна; кадрова; інформаційно-аналітична; контрольна; дотримання режиму державної таємниці; розгляд звернень громадян.

Для того, щоб сформулювати остаточні пропозиції щодо вдосконалення діяльності ДСА, слід звернутися до міжнародних стандартів у

⁴ Див.: Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник / за заг. ред. О.П. Рябченко. — Х., 2009. — С. 23.

сфері судочинства, які спрямовані саме на забезпечення належної організації діяльності судів. До них, зокрема, належать Рекомендація № R (95)12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно управління системою кримінального правосуддя (від 11 вересня 1995 р.; далі — Рекомендація № R (95)12), Висновок № 2 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про фінансування та управління судами для забезпечення ефективності судових органів і виконання статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (від 23 листопада 2001 р.; далі — Висновок № 2 (2001)), Рекомендація № R (95) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно відбору, обробки, подання та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах (від 11 вересня 1995 р.), Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо рентабельності розробки і зміни конструкції судових і юридичних інформаційних систем (від 28 лютого 2011 р.), Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання судових та інших юридичних послуг громадянам з використанням новітніх технологій (від 28 лютого 2011 р.), Рекомендація Rec (2003) 14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про можливість взаємодії інформаційних систем у сфері правосуддя» (від 9 вересня 2003 р.), Рекомендація Rec (2003) 15 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про архівування електронних документів у правовій сфері» (від 9 вересня 2003 р.).

Більшість із цих нормативно-правових актів Ради Європи стосується інформатизації системи судочинства, функціонування інформаційних систем і технологій. Це свідчить про актуальність формування електронного судочинства.

ДСА проводить роботу щодо організації та запровадження електронного судочинства. Зокрема, запроваджено електронні цифрові підписи, об'єднано суди сучасною комп'ютерною технікою та необхідним програмним забезпеченням, про що йдеться у звіті за підсумками роботи ДСА у 2010 р.⁵, а також нещодавно проведено нараду між керівництвом Українського кредитно-банківського союзу та ДСА⁶.

⁵ Див.: <http://court.gov.ua/dsa/1233/7575743/>

⁶ Див.: Інновації УКБС в судочинстві втілює Державна судова адміністрація України // <http://blog.liga.net/user/golifer/article/6777.aspx>

Зазначені міжнародні нормативно-правові акти містять норми, якими фактично визначено стратегію забезпечення діяльності судів і, хоча окремі з них стосуються тільки кримінального правосуддя, їх приписи мають системний характер, а загальні положення можуть поширюватися на всі форми правосуддя. Зокрема, йдеться про визначення критеріїв ефективного управління робочим навантаженням судді, якими можуть бути науково обґрунтовані нормативи такого навантаження. Їх розроблення та впровадження в діяльність ДСА дало б змогу вдосконалити не тільки процедуру визначення вакансій у судах та, відповідно, потреб у кадровому забезпеченні судів, а й оптимізувати процедуру відправлення правосуддя шляхом усунення надмірного навантаження на суддю.

У п. 2 Висновку № 2 (2001) Консультативної ради європейських суддів зазначено, що фінансування судів тісно пов'язане з питанням незалежності суддів, оскільки воно визначає умови, в яких суди виконують свої функції

Крім того, доцільно надати ДСА повноваження щодо оптимізації територіального розташування приміщень судів з урахуванням положень Рекомендації № R (95)12, зобов'язати її постійно оновлювати систему формування та використання баз даних із дотриманням таємниці користувача і державної таємниці.

Міжнародними стандартами у сфері судочинства передбачено також фінансування судів. У п. 2 Висновку № 2 (2001) зазначено, що фінансування судів тісно пов'язане з питанням незалежності суддів, оскільки воно визначає умови, в яких суди виконують свої функції.

Усі загальні принципи й стандарти Ради Європи щодо фінансування та управління судами покладають на держави обов'язок забезпечити фінансові ресурси, які б відповідали потребам різних судових систем

Існує очевидний зв'язок між фінансуванням та управлінням судами, з одного боку, і принципами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод — з другого: доступ до правосуддя та право на справедливий суд не забезпечується належним чином, якщо справа не розглядається упродовж розумного строку судом, який має необхідне фінансування і ресурси для ефективного виконання своїх обов'язків.

Усі загальні принципи й стандарти Ради Європи щодо фінансування та управління судами покладають на держави обов'язок забезпечити фінансові ресурси, які б відповідали потребам

різних судових систем. У більшості країн Міністерство юстиції залучене до процесу представлення судового бюджету та обговорення його з Міністерством фінансів. У багатьох країнах судова влада робить свій попередній внесок у формі пропозицій, які суди подають прямо або опосередковано до Міністерства юстиції. У деяких випадках пропозиції щодо бюджету подають до Міністерства фінансів (верховні суди Естонії, Словаччини, Кіпру та Словенії), а у Швейцарії Федеральний верховний суд має право подавати власний бюджет після схвалення його Адміністративною комісією суду, до складу якої входять три судді, тощо.

Врахування міжнародних стандартів у сфері судочинства забезпечить надання ДСА повноважень щодо: оптимізації територіального розташування приміщень судів; постійного оновлення системи формування та використання баз даних із дотриманням таємниці користувача і державної таємниці; організації запровадження системи електронного судочинства, що охоплює не тільки заходи матеріально-технічного змісту, а й підготовку пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства; подання пропозицій до Кабінету Міністрів України за погодженням з Міністерством фінансів України про належне фінансування діяльності судів

Консультативна рада європейських суддів вважає, що прийняття парламентом бюджету судової влади має відбуватися з урахуванням пропозицій судових установ⁷.

У цьому контексті слід зазначити, що повноваження ДСА щодо представлення судів під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік (п. 1 ч. 1 ст. 146 Закону № 2453-VI), підготовки матеріалів для формування пропозицій щодо бюджету судів (п. 7 ч. 1 ст. 146 цього Закону) обмежені порівняно з тими, якими наділена судова влада в деяких країнах. У зв'язку з тим, що ДСА належить до органів судової влади, логічно надати їй повноваження щодо подання пропозицій про належне фінансування діяльності судів до Кабінету Міністрів України за погодженням із Міністерством фінансів України.

⁷ Див.: Міжнародні стандарти у сфері судочинства. — К., 2010. — С. 147 — 148.

Отже, до видів діяльності ДСА належать: фінансово-бюджетна; організаційно-забезпечувальна; кадрова; інформаційно-аналітична; контрольна; дотримання режиму державної таємниці; розгляд звернень громадян.

Пропозиції щодо вдосконалення забезпечувальної діяльності ДСА стосуються розширення її повноважень: розроблення науково обґрунтованих нормативів навантаження на суди і суддів, працівників апарату судів; організація взаємодії з органами юстиції під час складання статистичного звіту. Необхідність розроблення науково обґрунтованих нормативів навантаження на суддів визнана на міжнародному рівні, зокрема в Рекомендації № R (95)12.

Стосовно надання ДСА повноважень щодо застосування спільно із правоохоронними органами, судами заходів для забезпечення безпеки суддів, членів їх сімей, то їх доцільно передбачити не в Положенні про ДСА, а в ст. 146 Закону № 2453-VI як нормативно-правовому акті більшої юридичної сили. Також слід доповнити перелік повноважень ДСА, визначених у ст. 146 цього Закону, тими, що зазначені в Положенні про ДСА.

Врахування міжнародних стандартів у сфері судочинства забезпечить надання ДСА повноважень щодо:

- оптимізації територіального розташування приміщень судів;
- постійного оновлення системи формування та використання баз даних із дотриманням таємниці користувача і державної таємниці;
- організації запровадження системи електронного судочинства, що охоплює не тільки заходи матеріально-технічного змісту, а й підготовку пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства;
- подання пропозицій до Кабінету Міністрів України за погодженням з Міністерством фінансів України про належне фінансування діяльності судів.



А.О. Селіванов,
академік Національної
Академії правових наук
України, професор,
доктор юридичних наук

Summary

The article studies using of quite a new term “public power”, gives its characteristics and defines correlation with nation sovereignty, focuses on importance of judicial control over the public power within the framework of administrative and legal relations

Конституційно-правова характеристика публічної влади в умовах застосування адміністративної юрисдикції суду

Протягом останніх 10 років адміністративне право та адміністративний процес переживали період конституційно спрямованої законодавчої експансії. Важливою подією в законодавчій сфері стало прийняття Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС), з яким пов’язані якісні зміни в судовій адміністративній юрисдикції, що нині розглядаються вченими як необхідна умова для формування правової держави. Новий етап у суспільному сприйнятті процесу зміцнення законодавчої основи справедливого правосуддя відчутно збагачує процесуально-правову культуру, ідеологію принципу верховенства права.

Законодавство в багатьох випадках випереджає рівень правової свідомості як практиків, так і багатьох вчених. Відсутність нових пізнавальних підходів у цій сфері негативно позначається на розробці філософської проблематики влади як організованої сили народу, суспільства, яка реально належить демократичній державі. Через свою неординарність теорія дуже обережно поставилася до нових категорій, понять, які з’явилися в адміністративному, цивільному, кримінальному законодавстві, зокрема, «публічна влада», «публічний орган», «публічна служба», «публічний інтерес» та ін. Тільки зараз починає з’ясуватися ситуація щодо того, наскільки відстала вітчизняна наука у розробці таких фундаментальних для адміністративного правосуддя проблем, які виникають у праворозумінні та правозастосуванні.

Сучасна демократія в українській моделі, яка закріплена в Конституції України, ґрунтується на ідеї народного суверенітету (суверенітету народу). На цій основі створюється позитивний зміст теорії суверенітету народу як конституційно-правової доктрини верховенства народних прав, пріоритету прав і свобод людини і громадянина та верховенства народу як джерела публічної влади, що має різні державно-правові форми. Через детермінацію понять «суверенітет народу» та «публічна влада» логіка наукового аналізу відкриває можливості з’ясування того, які ознаки притаманні публічній владі, публічному органу, публічному інтересу у разі адміністративно-правових спорів, що ініціюються в судах проти публічної влади, оскільки пріоритет в адміністративному судочинстві належить суб’єкту права судового позову.

За наявності багатьох теоретичних визначень категорій «національний суверенітет» і «державний суверенітет», які досить ґрунтовно досліджені наукою конституційного права, звертає на себе увагу правовий потенціал категорії «суверенітет народу». Він полягає в тому, що зумовлює якісну сторону публічної влади. Це означає, що в країні повинен бути забезпечений ефективно діючий захист демократичного ладу з мінімальними можливостями для парламентсько-урядових криз і конституційних колізій між державою і суспільством.

Держава жодим чином не вправі обмежити народний суверенітет, бути вище за нього і на це дає нам впевненість чинна Конституція, у ст. 5 якої зазначається про приналежність народу всієї влади в країні, а не тільки державної

Політична влада при цьому створює можливості для узгодження політичних інтересів, що відображається в актах публічної (державної) влади. Політична система України надає перевагу головним партійним особам (лідерам), які разом зі своєю партією беруть на себе відповідальність за проведення необхідного народу соціально-економічного курсу. Тому публічна влада водночас уособлює правлячу політичну силу.

Сутність суверенітету народу відповідає скоріше принципам організації та функціонування конституційного ладу в країні, а не владі в державі, оскільки народний суверенітет забезпечує повновладдя народу і верховенство народу. Отже, держава жодим чином не вправі обмежити народний суверенітет, бути вище за нього і на це дає нам впевненість чинна Конституція, у ст. 5 якої зазначається про приналежність народу всієї влади в країні, а не тільки державної.

Публічна влада є похідною (вторинною) категорією від суверенітету народу як джерела будь-якої форми владного утворення.

Саме в Основному Законі України передбачена можливість розглядати безпосередню залежність публічної влади від народу, від громадян, оскільки їх воля покладена в основу конституційного ладу в Україні. Таким чином, суттєвою ознакою суверенітету народу, як вважають російські вчені-конституціоналісти, зокрема, О.Е. Кутафін, Л.С. Мамут, С.А. Авакьян та інші¹, через його якісні ознаки — повновладдя

і верховенство — є конституційно-правове формування розгалуженої системи публічної влади. А це означає, що інтереси народу (суспільні інтереси) повинні реально втілюватися в діяльності всіх суб'єктів публічної влади, що у кожному випадку виникнення спору про утиск прав і свобод громадян, законність владно-розпорядчих актів державних органів та органів місцевого самоврядування підлягає розгляду в адміністративних судах.

Така науково-теоретична і нормативно-правова позиція щодо залежності публічної влади від суверенітету народу не залишає місця для дискусії у галузевому вимірі в рамках будь-якої правової доктрини про верховенство представницьких органів над виконавчими, повну та обмежену компетенцію органів влади і місцевого самоврядування. Це свідчить про важливість прямого взаємозв'язку між суверенітетом народу як єдиним, неподільним соціально-правовим явищем та публічною владою, публічним інтересом, публічними правовідносинами. Пояснюється цей взаємозв'язок через такі відомі категорії, як «національний суверенітет» і «державний суверенітет», які повинні відповідати першооснові — суверенітету народу.

Побудова публічної влади як розгалуженого бюрократичного механізму тотального впливу є умовно потенційною загрозою для громадянського суспільства і суверенітету народу, якщо вона функціонує і не збалансована судовою владою, в тому числі конституційним правосуддям

Слід звернути увагу на те, що суверенітет народу зумовлює існування в суспільстві інституційної системи законодавчої, виконавчої та судової влади. Залишаючись визначальним, повновладдя народу не претендує на безмежну установчу функцію формування суб'єктів публічної влади, а отже, і не створює «народний абсолютизм». При цьому народ, як засвідчили політичні події періоду 2003—2004 рр., не дозволяє нехтувати публічній владі юридичним обов'язком бути підконтрольній суспільним інтересам, відповідати за порушення прав і свобод громадян. У цьому полягає умова існування публічної влади, яка сприймається суспільством виключно в межах конституційного правопорядку, оскільки побудова публічної влади як розгалуженого бюрократичного механізму тотального впливу є умовно потенційною загрозою для громадянського суспільства і суверенітету народу, якщо

¹ Див.: Кутафін О. Е. Российский конституционализм. — М., 2008. — С. 220—235; Мамут Л. С. Народ в правовом государстве. — М., 1999. — С. 18; Авакьян С. А. Конституционное право России. Учебный курс. Учебное пособие. В 2-х т. — Т. 1. — М., 2005. — С. 198—201.

вона функціонує і не збалансована судовою владою, в тому числі конституційним правосуддям. Не можна применшувати загрозу публічної влади для демократичних інститутів, розвитку свобод і закріплених у законах інтересів людини і громадянина, оскільки публічна влада, як правило, без контролю з боку громадян (відсутність у них права на конституційну скаргу) встановлює правовий режим, єдиний правопорядок для членів суспільства.

Вирішення адміністративних спорів безпосередньо залежить від ефективного правосуддя, яке здатне сьогодні досягати правового результату стосовно публічної влади, оскільки адміністративний процес має ознаки заявленого особою права з'ясувати в судовому порядку власну правосуб'єктність, яка має бути законною в її реалізації і, таким чином, визначати відповідальність публічної влади за свою діяльність

За таких умов механізм судового контролю, судового захисту, судового обмеження дій (спонукання проти бездіяльності) публічної влади стає найактуальнішою проблемою в системі державно-правових вчень, зокрема в сфері адміністративно-правових відносин. Адміністративно-процесуальна компетенція судової влади сьогодні становить собою важливий інститут узгодження особистих, суспільних і публічних інтересів та водночас є ефективним засобом обмеження «власного розсуду» будь-якої публічної влади, яка діє в суспільстві. Адміністративне судочинство — важлива гарантія забезпечення прав і свобод громадянина, забезпечення законних інтересів юридичних осіб, а у своїй сукупності їх реальний економічний, соціальний, політичний і юридичний «добробут» є основою для забезпечення суверенітету народу як запоруки верховенства його потреб і законних інтересів. Проте, щоб не допустити абсолютизації суверенітету народу (небезпека безмежної волі певної частини (групи) населення, яке уособлюється з народом) і «суверенітету» особи, особливо важливо звернути увагу на можливість вирішення спорів про право в адміністративному процесі судовими інстанціями. З цією метою позовне провадження у КАС передбачено як найважливіший напрям предметної адміністративної підсудності.

Вирішення адміністративних спорів безпосередньо залежить від ефективного правосуддя, яке здатне сьогодні досягати правового результату стосовно публічної влади, оскільки

адміністративний процес має ознаки заявленого особою права з'ясувати в судовому порядку власну правосуб'єктність, яка має бути законною в її реалізації і, таким чином, визначати відповідальність публічної влади за свою діяльність. Це є умовою правової захищеності особи в адміністративному процесі як важливої конституційної ознаки народоправства.

Українська модель конституційно-правової охорони особи є здобутком вітчизняної науки і практики функціонування адміністративної юстиції. Проте все більше запитань виникає у теоретичному сенсі до таких важливих юридичних категорій позитивного права, як «публічна влада», «публічний інтерес», «публічний орган». Це зумовлено не тільки термінологічною новизною Цивільного, Кримінального кодексів, але й КАС. Українські правознавці ще не досліджували юридичну сутність цих категорій, а це позначилось на загальнотеоретичному розумінні конкретно-нормативних понять КАС, зокрема таких, як публічно-правовий спір (п. 1 ст. 3), суб'єкт владних повноважень (п. 3 ст. 1 та п. 9 ст. 3), публічно-правові відносини (п. 11 ст. 3). У цій сфері ще залишається багато спірних і нез'ясованих елементів у теорії.

Публічна влада характеризується тим, що вона від імені народу надає правовим регуляторам загальнообов'язкове значення, гарантуючи права і свободи громадян, законність і правопорядок, здійснює управління справами суспільства та повноцінну участь в сфері міжнародного співробітництва

Досліджуючи зазначені поняття, можна виявити таку властивість публічної влади, коли, скеровуючи все населення країни за допомогою притаманних їй методів впливу на суспільні відносини, вона виступає реальною силою, яка здатна в межах існуючого права вирішувати всі внутрішні питання. Органи публічної влади наділені загально-регулюючими і спеціальними повноваженнями, зокрема здійснювати у правових та організаційних формах примусові заходи як до підлеглих суб'єктів, так і до всіх інших не підпорядкованих структур. До публічної влади належать і органи місцевого самоврядування, які теж здійснюють владні функції в межах, визначених законодавством, оскільки сфера їх діяльності зумовлена територіальним публічним колективом (громадою). Публічна влада характеризується тим, що вона від імені народу надає правовим

регуляторам загальнообов'язкове значення, гарантуючи права і свободи громадян, законність і правопорядок, здійснює управління справами суспільства та повноцінну участь в сфері міжнародного співробітництва. Публічна влада має всі властивості державного суверенітету, який є передумовою здійснення владних управлінських функцій і повноважень (правосуб'єктність публічної влади держави). Таким чином, публічна влада має нерозривний зв'язок з правом, яке пов'язує її з громадянами, населенням країни і в його межах вона повинна реалізовувати свої завдання і мету служіння народу як єдиному джерелу влади.

Громадяни вступають у відносини з органами чи посадовими особами, які мають адміністративні функції, і порушення їх публічних прав є підставою ініціювати адміністративний позов до суду

Чи наявні умови для критичної оцінки функціонування публічної влади, яка здатна через Верховну Раду України ухвалювати закони (а підзаконні акти належать до сфери регулювання суспільних відносин) і яка властива Президенту та Уряду України, іншим центральним органам виконавчої влади? Це питання має принципове значення, оскільки практика свідчить про те, що створену в державі судову систему ще не можна вважати ефективно діючим суб'єктом публічної влади. Але критична оцінка шляхом постановлення судових рішень, які стосуються актів таких суб'єктів публічної влади, базується на незаперечному постулаті належної поведінки всіх владно-керуючих суб'єктів, яка ґрунтується на принципі верховенства права. Режим дотримання верховенства права — це максимально прийнятний для суспільства порядок вирішення спірних питань публічно-правового характеру. Оцінюючи факти (матеріали) виборчої кампанії 2006 р., які були у позовній формі подані суб'єктами права звернення до Вищого адміністративного суду України, було встановлено у такий спосіб судом не порушене право щодо політичних партій (блоків), які пред'являли претензії до Центральної виборчої комісії. Правосуддя, таким чином, виконує свою роль і забезпечує (встановлює, визначає, визнає нечинним, забороняє, зобов'язує) режим верховенства права в сфері публічно-правових відносин через спеціалізовані адміністративні суди. Засобом адміністративно-правового захисту інтересів людини чи суспільства в судочинстві виступає адміністративний позов.

Важливо відмітити, що існує вчення про два види адміністративних позовів — позов простий і позов екстраординарний (особливий). Перший вид позову пред'являється у повній юрисдикції, коли вирішення спорів відбувається шляхом процедури з встановленням судом фактів і застосуванням норм права до встановлених фактів. Наприклад, це судові спори щодо податків, військового обов'язку, публічної служби тощо.

Екстраординарні позови (другий вид позову) в адміністративному судочинстві характеризуються як позови до публічної влади, а за своєю сутністю є скаргами. Тобто ці позови є «недорозвинутими позовами» про охорону

суб'єктивного публічного права, коли позивач по суті скаржиться на рішення, дії, бездіяльність органів державної влади, їх посадових осіб, державних службовців

чи органів місцевого самоврядування. Сучасною юридичною мовою таке позовне провадження є оскарженням публічно-правової діяльності суб'єктів влади, коли порушуються суб'єктивні публічні права громадян. Зокрема, це цивільні свободи, політичні права, права публічних служб. Громадяни вступають у відносини з органами чи посадовими особами, які мають адміністративні функції, і порушення їх публічних прав є підставою ініціювати адміністративний позов до суду.

Чи зацікавлена публічна влада у таких випадках встановити матеріальну істину, не обмежуючись досягненням істини формальної? Якщо публічна влада ухиляється від створення належної організації адміністративного процесу (адміністративного судочинства), обмежуючи доступ до правосуддя, — це означає, що назріла судова реформа і публічна влада має дуже низький авторитет, коли в суспільстві повага до закону і суду може зникнути. Громадяни змушені зважати на суд, розуміючи, що такі принципи, як верховенство права і справедливість перетворюються в ілюзію, міф правової держави. Суду надано право приймати позови, коли відповідачем є суб'єкт владних повноважень (п. 9 ч. 1 ст. 3 КАС), проти якого спрямований позов щодо незаконного акта та протиправної діяльності (бездіяльності). Тобто суть адміністративної юстиції — захист суб'єктивних публічних прав громадян, а не існуючого правопорядку. Чому в такому випадку суб'єкту владних повноважень законом надано право позивача (п. 8 ч. 1 ст. КАС)? На виконання яких його повноважень має подаватися

позов до адміністративного суду і яким чином суддя повинен застосовувати право на судовий захист (ст. 6 цього Кодексу) в адміністративному процесі? Чи відповідає це конструкції сучасної правової держави, або створює тільки її привабливий вигляд? Цілком слушно з цього приводу висловив правову позицію яскравий представник російської концепції судового права професор В.О. Рязановський: право на публічний позов і матеріальне публічне право є самостійними явищами суспільного життя, хоча і перебувають у зв'язку між собою².

Завдання суду в адміністративному судочинстві — встановити право на підставі достовірних і належно допустимих доказів (фактів), визнати його за особою, здійснити та охороняти його, за умов, коли верховним постулатом правової доктрини є постулат матеріальної істини

Адміністративний позов завжди є вимога, яка звернута до держави в особі суду щодо постановлення об'єктивно правильного судового рішення. Якщо держава встановила таке право для суб'єкта публічної влади з приводу порушення правопорядку, то за цих умов предметом позову є делікт, який розглядається судом в порядку провадження про адміністративну відповідальність. Отже, публічна влада ініціює судовий спір не проти суб'єктивних публічних прав громадянина, а на захист правопорядку, публічних інтересів, коли встановлена заборона їх порушення з боку фізичних осіб. Право держави на адміністративний примус, на покарання, залежно від змісту і властивості матеріальних прав, не може бути поєднано в одному адміністративному судочинстві, а отже, суб'єкт владних повноважень, пред'являючи вимоги до гарантованих Конституцією публічних прав громадян (громадянські свободи, політичні права та ін.), по суті, залучає суд до досягнення формальної істини. А це означає, що в цій державі неправильно організовано правосуддя і адміністративний процес потребує серйозної реформи.

У будь-якій системі правосуддя головна мета суду — встановити право дійсно існуюче, а не формально. Формальна істина, як справедливо підкреслював професор В.О. Рязановський, — є фікція істини, яка приймається за неї приписом закону лише за неможливості розкриття матеріальної істини³. Це підтверджує головну думку про те, що сучасна правова держава не повинна розглядати сторону в процесі, громадянина

як об'єкт дослідження, оскільки вона за своїм конституційно-правовим статусом не об'єкт, а суб'єкт права. Завдання суду в адміністративному судочинстві — встановити право на підставі достовірних і належно допустимих доказів (фактів), визнати його за особою, здійснити та охороняти його, за умов, коли верховним постулатом правової доктрини є постулат матеріальної істини.

Слід визнати правильним такий напрям наукової думки, а ми зі свого боку вважаємо, що публічні інтереси, публічний орган (суб'єкт владних повноважень), публічно-правовий спір — є найважливішими елементами публічно-правових відносин при застосуванні адміністративної юрисдикції органами правосуддя. Це підтверджує загальну тенденцію розвитку законодавства — наскільки глибоко увійшли в суспільні відносини офіційні засади впливу на громадянина та особу, в їх здатності реалізувати суб'єктивні публічні інтереси і права юридичних осіб.

У різних семантичних конструкціях законодавчих норм присутнє поняття «публічність». У кримінальному, адміністративному, цивільному та інших галузях законодавства воно застосовується як публічне право, публічна служба, публічний договір, публічне обвинувачення, публічний інтерес, юридична особа публічного права тощо. Звертаємо увагу на те, що термін «публічність» є юридичною ознакою присутності держави у суспільних відносинах, які врегульовані позитивним правом, коли громадянин, сприймаючи Конституцію як Основний Закон, погоджується із передачею державі окремих природних суб'єктивних прав, які можуть відчужуватися. До таких природних прав, як права позбавлення його життя іншою особою, права власності та права свободи може застосовуватися лише власна людська воля. Ці права не передаються в управління держави, оскільки їх не можливо відчужувати і ними не може розпоряджатися будь-яка особа.

Публічна влада за своєю конституційно-правовою характеристикою набуває ознаки правосуб'єктності від суверенітету народу (джерела влади) і тому її існування пов'язане із наявністю засобів для здійснення управління справами держави і суспільства, підкоряючи волю громадян встановленому конституційно-правовому порядку. Публічна влада має системну організацію побудови суб'єктів владних функцій і

² Див.: Рязановский В. О. Единство процесса. — М., 1996. — С. 30.

³ Див.: Там само. — С. 34.

повноважень, здатна регулювати у відповідних конституційних межах суспільні відносини, здійснювати примус, маючи органи, які забезпечують досягнення мети і завдань управління справами суспільства.

Публічна влада діє постійно в правовому режимі реалізації організаційно-розпорядчих функцій і повноважень, здійснюючи безпосередньо управління державою. Адже правомірні факти постійно спонукають публічну владу досягати позитивних результатів, забезпечувати суспільні інтереси

Але у певних сферах життя людей держава не може здійснювати ефективне управління і тому характерною рисою демократичного устрою влади є її децентралізація, коли територіальні громади (села, селища, міста) формують своєю колективною волею систему влади, яка має автономний, самостійний статус функціонування у вигляді представницьких і виконавчих органів територіальної громади. Влада, отримуючи від громадян право управляти і розпоряджатися колективними інтересами і маючи для цього адміністративний апарат для здійснення владної діяльності на певній території громади, набуває ознак публічності. Термін «публічна влада» стосовно територіальної громади має інструментальне лінгвістичне значення, тобто публічність — це текст закону, який вживається як образ влади, при відповідності влади за її значенням як такої стосовно тексту закону. Таким чином, вживаючи юридичну категорію «публічна влада», ми маємо справу із змістом тексту закону. Значення тексту закону належить всім його читачам (аудиторії, народу) і тому право, яке є змістом закону, належить до текстової реальності та являє собою психічне явище імперативно-атрибутивного характеру, яке виникає в індивідів при витлумаченні тексту закону. Отже, чинне законодавство дозволяє використовувати інтегруюче, узагальнене поняття «публічність» стосовно юридичної характеристики влади (державної і територіально-громадівської) незважаючи на те, що в Основному Законі термін «публічна влада» не вживається.

Категорія «публічний орган» використовується у законодавстві, позначаючи у тексті різні поняття, але вказуючи на приналежність до публічної влади і публічної діяльності, яка за своїм характером має офіційне значення для учасників правовідносин. У ст. 2 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) визначені учасники цивільних відносин: держава,

АР Крим, територіальні громади та інші суб'єкти публічного права. За встановленим цим Кодексом порядком (ч. 2 ст. 81) створення юридичних осіб зумовлює існування юридичної особи публічного права. Важливо відмітити, що природа юридичної особи публічного права зумовлена установчою або розпорядчою функцією суб'єкта конституційно-правових відносин — суб'єкта публічної влади. Держава може створювати юридичні особи публічного права (казенні підприємства, навчальні заклади), як і інші суб'єкти публічного права, у сфері застосування владних повноважень, зокрема адміністративної компетенції. Порядок утворення і правовий статус публічних органів та юридичних осіб публічного права визначається законами та Конституцією (ч. 2 ст. 167). Це також стосується і права територіальних громад створювати юридичні особи публічного права (комунальні підприємства, акціонерні товариства, навчальні заклади), що визначено ст. 169 ЦК. Такі юридичні особи є суб'єктами цивільних правовідносин, проте коли застосовуються норми матеріального права, то вони здатні бути й учасниками адміністративно-правових відносин, що передбачає захист їх прав в адміністративному судочинстві.

Всі публічні органи, до яких належать державні органи, і за загальними критеріями статусу суб'єкта права — органи місцевого самоврядування, мають самостійно-статутні права і здійснюють закріплену за ними юрисдикцію відповідно до конституційно визначеного суверенітету держави

Публічна влада діє постійно в правовому режимі реалізації організаційно-розпорядчих функцій і повноважень, здійснюючи безпосередньо управління державою. Адже правомірні факти постійно спонукають публічну владу досягати позитивних результатів, забезпечувати суспільні інтереси. Наявна багатоманітність форм реалізації публічної влади пов'язана з існуванням механізму держави, який складається у науковому вимірі з державного механізму і суб'єктів публічної влади з особливим статусом. Особливе місце в структурі публічної влади займають публічні органи або, за термінологією КАС, — це суб'єкти владних управлінських функцій і суб'єкти владних повноважень (частини 1 і 2 ст. 2 КАС). Статус публічного органу завжди відповідає ознакам публічної влади, але ієрархія конституційно-правового визначення системи органів держави пов'язана з владними управлінськими функціями, які

мають певну класифікацію щодо обсягу владних повноважень, галузевим і міжгалузевим обсягом компетенції, наданої публічному органу законом або іншим нормативно-правовим актом. Важливо відмітити, що всі публічні органи, до яких належать державні органи, і за загальними критеріями статусу суб'єкта права — органи місцевого самоврядування, мають самостійно-статутні права і здійснюють закріплену за ними юрисдикцію відповідно до конституційно визначеного суверенітету держави. У цьому випадку йдеться про суверенні права публічної влади на території України, оскільки певну специфіку мають норми міжнародного права, які теж визначають деякі аспекти правового порядку, в межах якого діють суб'єкти публічного права.

Публічний інтерес є однією із новел у науковому підході до з'ясування змісту публічно-правових відносин, що є предметом адміністративної юрисдикції судового розгляду. Публічний інтерес — це законний інтерес публічної влади, який зумовлює досягнення економічного і соціального добробуту народу, забезпечується публічним порядком в державі

Таким чином, публічний орган за своєю правовою природою відповідає характеристичі здійснення публічної влади у визначених Конституцією і законами України формах організації управління справами держави і територіальних колективів (громад), які функціонують згідно з їх статусом у всіх сферах і в територіальних одиницях держави.

Публічному органу відповідають нормативно встановлені одиниці управлінського апарату, які визначені поняттям «публічна служба» (ст. 2 КАС). Орієнтація на термін Кримінального кодексу України (ст. 364) «особа публічної служби», яка визначена службовою особою, пов'язана із постійно або тимчасовим здійсненням функцій представників публічної влади, які наділені статусом із спеціальними повноваженнями, навряд чи повністю сприймаються наукою адміністративного права і процесу. Тому більш прийнятним визначенням публічної посадової особи є те, що вживається у

Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Резолюція Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р., ратифікована Україною 4 лютого 2004 р.). Публічною посадовою особою за її визначенням є така особа, яка надає будь-яку публічну послугу, як це встановлено внутрішнім законодавством держави-учасниці, в якій ця особа виконує такі функції, і як це застосовується в кримінальному законодавстві цієї держави-учасниці. Послуги, які надаються органами та посадовими особами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять публічні послуги. Наприклад, у ст. 5 Закону від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» вживається поняття «адміністратор-посадова особа» міської ради, районної, районної у містах, державних адміністрацій, яка організовує видачу суб'єкту господарювання документів дозвільного характеру.

І, нарешті, публічний інтерес є однією із новел у науковому підході до з'ясування змісту публічно-правових відносин, що є предметом адміністративної юрисдикції судового розгляду. Публічний інтерес — це законний інтерес публічної влади, який зумовлює досягнення економічного і соціального добробуту народу, забезпечується публічним порядком в державі. Будь-які правочини, які порушують публічний порядок в державі, посягають на публічний інтерес і, таким чином, ЦК (ч. 2 ст. 228) визнаються нікчемними. Проте цивільно-правовій теорії не властиве дослідження повною мірою категорії «публічний порядок», оскільки вона не належить до приватно-правових відносин, а тому ця проблематика більше стосується науки адміністративного права. Отже, відмітимо лише особливість публічного порядку як категорії, яка зумовлюється публічно-правовими актами щодо забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини та інших суб'єктивних публічних прав, визначених законами України.



Я.М. Романюк,
суддя Верховного Суду
України,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

Summary

The article goes about legal nature of agreements, concluded at the open auctions, grounds for their invalidation and defines parties to such agreements. The author has widely used both works of legal scholars and materials of judicial practice in this subject while writing the article

Особливості визнання недійсними договорів, укладених на прилюдних торгах

Практика розгляду судами цивільних справ про визнання недійсними прилюдних торгів останніми роками не відзначалася послідовністю. Як правило, такі справи в судах виникають у разі оспорювання результатів торгів, проведених на стадії виконання судового рішення, а тому саме ця категорія справ є предметом нашого дослідження.

У 2003 р. Верховний Суд України в одній із розглянутих ним цивільних справ висловив правову позицію, яка зводилася до того, що «прилюдні торги за своєю юридичною природою — це продаж майна, на яке звернено стягнення і яке підлягає реалізації. Власником цього майна стає покупець, котрий запропонував за нього у ході торгів найвищу ціну. Таким чином, під час проведення прилюдних торгів укладається угода про передачу майна у власність, сторонами якої є покупець — учасник прилюдних торгів, котрим може бути фізична чи юридична особа, і продавець — відділ державної виконавчої служби (далі — ДВС. — *Скороч. ред.*) в особі спеціалізованої організації, що організовує та проводить ці прилюдні торги за договором із ДВС»¹.

Практика розгляду судами цивільних справ про визнання недійсними прилюдних торгів останніми роками не відзначалася послідовністю. Як правило, такі справи в судах виникають у разі оспорювання результатів торгів, проведених на стадії виконання судового рішення

У подальшому в судовій практиці, яку схвалювала і Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України як суд касаційної інстанції у цивільних справах, переважала точка зору, що закон не передбачає такого способу захисту, як визнання торгів недійсними, а тому суди у задоволенні таких позовів стали відмовляти.

Після тривалих дискусій Верховний Суд України змінив своє бачення вирішення справ зазначеної категорії і висловив правову позицію, викладену в ухвалі від 24 листопада 2010 р. у справі за позовом П.П. до П.М., закритого акціонерного товариства «Комерційний банк «ПриватБанк», Я.Л., відділу ДВС Івано-Франківського міського управління юстиції, спеціалізованого державного підприємства «Укрспецюст» про визнання недійсними договорів поруки та застави, прилюдних торгів та виселення. Залишаючи без змін ухвалене у цій справі рішення Тисменицького районного суду від 1 липня 2009 р., яким суд відмовив у задоволенні позову, Апеляційний суд Івано-Франківської області в ухвалі від 29 жовтня 2009 р. наголосив, що законом не передбачено такого способу захисту, як визнання торгів недійсними. Скасовуючи

¹ Ухвала Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 27 серпня 2003 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 1. — С. 3—5.

зазначені судові рішення з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції, колегія суддів Верховного Суду України як суд касаційної інстанції вказала, що за результатами прилюдних торгів укладається договір купівлі-продажу, який, як і будь-який інший договір, може бути визнано недійсним із передбачених законом підстав². У подальшому таку правову позицію Верховний Суд України повторював неодноразово (наприклад, в ухвалі від 16 лютого 2011 р., постановленій в касаційному порядку у справі за позовом відкритого акціонерного товариства «Дрогобицьке АТП-14607» до відділу ДВС Дрогобицького міськрайонного управління юстиції, спеціалізованого державного підприємства «Укрспецюст» та Г., третя особа — державна податкова інспекція у Дрогобицькому районі, про визнання прилюдних торгів недійсними)³.

Як влучно зазначає О.О. Беляєва: «...торги є спеціальною процедурою, за допомогою якої укладається договір. Договір є результатом, а торги — засобом його досягнення. Самі по собі торги не тягнуть відчуження майна. Для цього необхідний договір купівлі-продажу, який, у свою чергу, є самостійним правочином»

На нашу думку, така правова позиція є правильною і відповідає положенням ст. 650 та ч. 4 ст. 655 Цивільного кодексу України (далі — ЦК). Як влучно зазначає О.О. Беляєва: «...торги є спеціальною процедурою, за допомогою якої укладається договір. Договір є результатом, а торги — засобом його досягнення. Самі по собі торги не тягнуть відчуження майна. Для цього необхідний договір купівлі-продажу, який, у свою чергу, є самостійним правочином»⁴.

Таку ж думку обстоює і Н.Р. Гуменюк, зазначаючи, що основною метою проведення торгів є укладення кінцевого договору з переможцем⁵. Цей же автор слушно зауважує, що згідно з п. 4.14 Тимчасового положення про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 27 жовтня 1999 р. № 68/5 та зареєстрованого в зазначеному міністерстві 2 листопада 1999 р. за № 745/4038 (далі — Тимчасове положення), торги закінчуються підписанням протоколу про результати торгів, який має силу

договору⁶. Такого ж висновку дійшли й відомі російські вчені-цивілісти В.В. Вітрянський⁷ та М.І. Брагинський⁸. Останній при цьому наголошує, що протокол повинен містити всі істотні умови договору купівлі-продажу⁹.

Отже, прилюдні торги є спеціальною процедурою, за результатами якої укладається договір купівлі-продажу. Такий договір як правочин можна визнати недійсним в судовому порядку з підстав недодержання в момент його вчинення стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 ЦК (ч. 1 ст. 215 зазначеного Кодексу).

Хто ж є сторонами цього договору? Щодо покупця за таким договором, то з його визначенням проблем не виникає, адже ним є переможець торгів, який і підписав протокол про їх результати. Інша справа з визначенням продавця. З цього приводу в науковій літературі та судовій практиці існує кілька точок зору. Першу з них обґрунтував Д.І. Мейер. Він писав, що продавцем майна, яке реалізується з торгів у рамках виконання рішення суду, є власник майна, оскільки саме його майно продається, а держава не переносить на себе право власності на це майно і діє в зазначеному випадку від імені власника-боржника. Державний виконавець, на думку вченого, є в цій ситуації представником власника¹⁰.

Прилюдні торги є спеціальною процедурою, за результатами якої укладається договір купівлі-продажу. Такий договір як правочин можна визнати недійсним в судовому порядку з підстав недодержання в момент його вчинення стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 ЦК (ч. 1 ст. 215 зазначеного Кодексу)

В.В. Вітрянський¹¹ стороною укладеного в результаті прилюдних торгів договору вважає спеціалізовану організацію, що проводила торги. При цьому він керується формальною ознакою — саме представник цієї організації підписує протокол про результати торгів, який має силу договору.

Такий підхід критикує К.І. Скловський. На його думку, спеціалізована організація

² Справа № 6-615св10 / Архів Верховного Суду України за 2010 р.

³ Справа № 6-12341св09 / Архів Верховного Суду України за 2011 р.

⁴ Беляєва О. А. Аукционы и конкурсы. Комментарий судебно-арбитражной практики. — М., 2010. — С. 200.

⁵ Див.: Гуменюк Н. Р. Механізм укладення договору на торгах у виконавчому провадженні // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. — 2008. — Випуск 2. — С. 90.

⁶ Див.: Гуменюк Н. Р. — Знач. праця. — С. 90.

⁷ Гражданское право: В 4 т. — Т. 3: Обязательственное право / Отв. ред. Е.А. Суханов. — М., 2008. — С. 211.

⁸ Брагинский М. И. Конкурс. — М., 2005. — С. 50, 51.

⁹ Там само.

¹⁰ Мейер Д. И. Русское гражданское право: В 2 ч. — М., 2003. — С. 309.

¹¹ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. — Книга вторая: Договоры о передаче имущества. — М., 2005. — С. 20.

самостійної позиції в цій ситуації мати не може, вона виконує волю державного виконавця на продаж речі, той встановлює її початкову ціну, а тому стороною договору є саме державний виконавець.

На думку ж М.І. Брагінського¹² та Л.О. Новосолової¹³, організатор торгів — спеціалізована організація — є стороною договору в тому разі, коли він виступає від свого імені. В інших випадках стороною договору є державний виконавець, від чийого імені виступає спеціалізована організація як організатор торгів.

Якщо на підставі укладеного спеціалізованою організацією з відділом ДВС договору ця організація під час укладення на торгах договору виступає представником відділу ДВС, то стороною такого договору є останній. Якщо ж, що буває практично завжди, спеціалізована організація виступає на торгах від власного імені на підставі укладеного з відділом ДВС договору, який за своїм змістом є договором комісії, то стороною такого договору є спеціалізована організація

Не відзначається одноманітністю в цьому питанні й судова практика як російських судів, свідченням чого є ряд прикладів, наведених С.В. Сарбашем¹⁴ та О.Б. Бабаєвим¹⁵, так і українських, для чого достатньо порівняти зазначені вище рішення Верховного Суду України.

На нашу думку, оскільки відповідно до п. 3.1 Тимчасового положення відділ ДВС укладає зі спеціалізованою організацією договір, яким доручає їй за визначену комісійну винагороду реалізацію майна, то йдеться про укладення між ними договору комісії (статті 1011—1013 ЦК). Договори комісії, як свідчить практика, укладаються фактично між відділами ДВС та спеціалізованими організаціями. За цими договорами відчужувачем за укладеним на торгах договором є спеціалізована організація як комісіонер. Разом з тим, оскільки відносини між відділом ДВС та спеціалізованою організацією регулюються саме укладеним між ними договором, то в кожному конкретному випадку, виходячи з його умов, слід знаходити відповідь на питання, хто саме є відчужувачем за укладеним на торгах договором.

Отже, якщо на підставі укладеного спеціалізованою організацією з відділом ДВС договору ця організація під час укладення на торгах

договору виступає представником відділу ДВС, то стороною такого договору є останній. Якщо ж, що буває практично завжди, спеціалізована організація виступає на торгах від власного імені на підставі укладеного з відділом ДВС договору, який за своїм змістом є договором комісії, то стороною такого договору є спеціалізована організація.

Підставами недійсності укладеного на торгах договору, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 215 ЦК, є недодержання вимог закону в момент його укладення. Оскільки ж договір укладається на торгах, то підставами для визнання його недійсним є порушення встановлених законодавством правил проведення торгів. Як вважає О.О. Беляєва, до правил проведення торгів належать норми трьох видів: 1) ті, які визначають процедуру підготовки проведення торгів; 2) ті, які регулюють порядок їх проведення; 3) ті, які стосуються оформлення кінцевих результатів торгів¹⁶.

До порушення правил підготовки торгів слід віднести опублікування інформаційного повідомлення в неналежному виданні або порушення строку його опублікування (п. 3.5 Тимчасового положення), невідповідність змісту інформаційного повідомлення вимогам, встановленим п. 3.6 зазначеного положення. З цього приводу О.О. Беляєва вказує, що метою проведення публічних торгів є залучення якомога більшої кількості зацікавлених осіб для виявлення особи, яка пропонує найкращі для продавця умови придбання майна. Інформаційне повідомлення про майбутні торги є першою юридично значимою дією в усьому механізмі торгів, від нього залежить не лише легальність усієї подальшої процедури їх проведення, але й відповідь на питання, чи досягнуть торги своєї мети. Питання про те, чи є інформаційне повідомлення належним, слід вирішувати з урахуванням накладу, цільової аудиторії і способу поширення засобу масової інформації, а також інших обставин, за допомогою яких забезпечуються доступність участі в торгах потенційних покупців, зацікавлених у придбанні майна, що реалізується, а також масовість торгів.

Інформаційне повідомлення про проведення торгів, доведене неналежним способом або в неналежному друкованому засобі масової інформації, зменшує можливість участі в торгах потенційних покупців і, відповідно, впливає на

¹² Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. — Книга первая: Общие положения. — М., 2005. — С. 224.

¹³ Новосолова Л. А. Публичные торги и исполнительное производство // Закон. — 2005. — № 1. — С. 97.

¹⁴ Сарбаш С. В. Арбитражная практика по гражданским делам: Конспективный указатель по тексту Гражданского кодекса Российской Федерации. — Т. 1. — М., 2006. — С. 309, 597, 598.

¹⁵ Практика применения Гражданского кодекса РФ, части первой / Под общ. ред. В. А. Белова. — М., 2011. — С. 330—336.

¹⁶ Беляєва О. А. Знач. праця. — С. 200.

формування ціни реалізації. Тому недотримання правил про поінформованість невизначеного кола осіб щодо проведення торгів слід кваліфікувати як істотне порушення процедури. Адже справді, в обов'язки організатора торгів входить якнайширше залучення зацікавлених осіб для участі в торгах, що перебуває в прямому причинно-наслідковому зв'язку з продажем майна за максимально високою ціною¹⁷.

Торги визнаються недійсними лише в тих випадках, коли під час їх підготовки і проведення були допущені порушення, що могли вплинути на результати торгів

Порушеннями порядку організації торгів Л.М. Наумова називає відмову допустити до участі в них учасників (чи їхніх представників), які виконали умови допуску до торгів (подали заяву про участь у торгах, сплатили реєстраційний та гарантійний внески та подали документи, що підтверджують сплату — п. 3.12 Тимчасового положення); допуск до участі в торгах учасників, які не виконали умов допуску до торгів (наприклад не сплатили реєстраційного та гарантійного внесків); порушення встановленої процедури проведення торгів¹⁸.

До порушень порядку оформлення результатів торгів ця ж автор відносить підписання протоколу про проведення прилюдних торгів особою, яка не є їх переможцем, або ж підписання цього протоколу на інших умовах, ніж це було запропоновано переможцем торгів¹⁹.

Укладений на торгах договір також може бути визнаний недійсним і з інших передбачених законом підстав, наприклад, як такий, що укладений під впливом помилки чи обману, укладений неуповноваженою особою або особою, чії повноваження обмежені установчими документами.

Разом з тим, слід погодитися з узагальненим висновком, зробленим В.В. Вітрианським, про те, що торги визнаються недійсними лише в тих випадках, коли під час їх підготовки і проведення були допущені порушення, що могли вплинути на результати торгів²⁰. Про це ж пише й О.В. Закарлюка²¹. Саме таку позицію

висловив і Верховний Суд України в одному із названих вище судових рішень²².

Також цілком правильним є твердження О.О. Беляєвої²³ та Ю.О. Тарасенка²⁴ про те, що підставою для визнання торгів недійсними є одночасна наявність двох фактів: порушення норм закону при проведенні торгів і порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує.

Порушення, допущені державним виконавцем при накладенні арешту на майно боржника, реалізоване в подальшому на торгах, не є підставою для визнання торгів недійсними, оскільки вони не пов'язані з порушенням правил проведення торгів. Не є такою підставою також і допущені порушення при проведенні оцінки майна, адже вона також здійснюється державним виконавцем до початку публічних торгів. Такі дії, як зазначає О.В. Закарлюка, можуть бути предметом інших самостійних позовів або скарг (про звільнення майна з-під арешту, визнання дій державного виконавця неправомірними тощо)²⁵.

Як і будь-який інший оспорюваний правочин, укладений на торгах договір купівлі-продажу відповідно до ч. 3 ст. 215 ЦК може бути оспорений його сторонами та іншими заінтересованими особами

Як і будь-який інший оспорюваний правочин, укладений на торгах договір купівлі-продажу відповідно до ч. 3 ст. 215 ЦК може бути оспорений його сторонами та іншими заінтересованими особами.

Щодо сторін договору йшлося вище — ними є переможець торгів і, залежно від змісту укладеного між ними договору, відділ ДВС або спеціалізована організація як організатор торгів.

Заінтересованою особою, за визначенням О.О. Беляєвої, є будь-яка особа, яка має конкретний майновий інтерес в оспорюванні результатів торгів²⁶. Схоже визначення дає і Ю.О. Тарасенко²⁷. Оспорюючи торги, пише О.О. Беляєва, позивач повинен довести суду конкретні факти порушення: 1) встановлених правил організації і проведення торгів; 2) його власних майнових прав і інтересів. У зв'язку з цим вона виділяє кілька критеріїв для

¹⁷ Беляєва О. А. Знач. праця. — С. 205, 206.

¹⁸ Коментарій к Федеральному закону «Об ипотеке (залоге недвижимости)» / Л.Н. Наумова. — М., 2008. — С. 797.

¹⁹ Там само.

²⁰ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. — Книга первая: Общие положения. — С. 228.

²¹ Коментарій к Федеральному закону «Об исполнительном производстве» и практике его применения / Отв. ред. И.В. Решетникова. — М., 2009. — С. 461, 462.

²² Справа № 6-12341 св09 / Архів Верховного Суду України за 2011 р.

²³ Беляєва О. А. Знач. праця. — С. 199.

²⁴ Практика применения Гражданского кодекса РФ, части первой. — С. 1265.

²⁵ Коментарій к Федеральному закону «Об исполнительном производстве» и практике его применения. — С. 460, 461.

²⁶ Беляєва О. А. Знач. праця. — С. 208.

²⁷ Практика применения Гражданского кодекса РФ, части первой. — С. 1267.

визначення «заінтересованості» позивача в оспорюванні результатів торгів: 1) права і законні інтереси заінтересованої особи безпосередньо порушені оспорюваними торгами і (або) укладеним за їх результатами договором; 2) у результаті визнання торгів недійсними майнові інтереси заінтересованої особи будуть відновлені; 3) заінтересована особа отримає що-небудь (права, майно) в результаті проведення реституції після визнання торгів недійсними²⁸.

Заінтересованою особою в оспорюванні укладеного на торгах договору може бути, зокрема, боржник. Його інтерес полягає в продажу майна за якомога вищою ціною з метою погашення заборгованості, а цей інтерес якраз і забезпечується дотриманням належного порядку організації і проведення публічних торгів

За цими критеріями заінтересованою особою в оспорюванні укладеного на торгах договору може бути, зокрема, боржник. Його інтерес полягає в продажу майна за якомога вищою ціною з метою погашення заборгованості, а цей інтерес якраз і забезпечується дотриманням належного порядку організації і проведення публічних торгів. Наприклад, порушення порядку розміщення інформаційного повідомлення про торги в засобах масової інформації зменшує можливість участі в торгах потенційних покупців і, відповідно, впливає на формування ціни реалізації. Аналогічним чином заінтересованими особами є стягувач, поручитель, іпотекодавець або власник переданого в іпотеку за договором іпотеки майна. Щодо іпотекодержателя, то, як зазначає Л.М. Наумова, він має право подавати такий позов лише в тому разі, якщо вирученої від продажу предмета іпотеки суми недостатньо для повного задоволення його вимог²⁹.

Оспорити торги може і їх учасник, який у результаті порушень, допущених при організації і проведенні цих торгів, не був визнаний їх переможцем. Це можуть зробити й особи, які через допущені порушення не змогли взяти участі в торгах. Ними можуть бути як особи, які через порушення правил розміщення в засобах масової інформації інформаційного повідомлення про торги не змогли оформити свою участь в торгах, так і особи, які виконали всі вимоги, необхідні для участі в торгах, однак до участі в них допущені не були.

Крім загальних підстав визнання договору недійсним як сторона договору оспорити його може і переможець торгів у разі, якщо його через допущені порушення проведення торгів таким не визнано.

При розгляді цієї категорії справ доказуванню, як слушно зазначає Л.М. Наумова, підлягають: порушення норм закону при проведенні торгів; чи є ці порушення істотними та чи вплинули вони на результат торгів; порушення прав і законних інтересів позивача, який оспорує укладений на торгах договір³⁰.

Відповідачами в такій справі повинні бути організатор торгів і особа, визнана їх переможцем. Не будучи стороною оспореного договору, боржник відповідачем у такій справі бути не може.

Як треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, до участі у справі повинні бути залучені відділ ДВС (якщо він не є стороною оспореного договору), інші учасники торгів, боржник і стягувач, іпотекодавець і іпотекодержатель, власник відчуженого майна (якщо він не є іпотекодавцем).

Цивільно-правовим наслідком визнання недійсним укладеного на торгах договору відповідно до ч. 1 ст. 216 ЦК є реституція — повернення сторін договору до первісного стану. В такому разі відчужене майно повертається організатору торгів для повторної організації і проведення торгів

Цивільно-правовим наслідком визнання недійсним укладеного на торгах договору відповідно до ч. 1 ст. 216 ЦК є реституція — повернення сторін договору до первісного стану. В такому разі відчужене майно повертається організатору торгів для повторної організації і проведення торгів. На практиці найбільш складним є питання про те, хто саме повинен повертати одержані від переможця торгів гроші: стягувач, відділ ДВС чи організатор торгів, яким є спеціалізована організація. Оскільки реституція регулює відносини лише між сторонами визнаного недійсним договору, то робити це повинен продавець за договором, яким майже завжди, як уже зазначалося вище, на підставі укладеного з відділом ДВС договору комісії є спеціалізована організація — організатор торгів. Саме таким шляхом останнім часом спрямовується судова практика і в Російській Федерації³¹. Такий підхід

²⁸ Беляева О. А. Знач. праця. — С. 208.

²⁹ Коментарий к Федеральному закону «Об ипотеке (залоге недвижимости)». — С. 801.

³⁰ Коментарий к Федеральному закону «Об ипотеке (залоге недвижимости)». — С. 801.

³¹ Практика применения Гражданского кодекса РФ, части первой. — С. 328—336, 1270, 1271.

є справедливим, адже підставою визнання торгів недійсними є порушення порядку їх проведення, а проводить їх спеціалізована організація.

Норма ч. 2 ст. 388 ЦК, згідно з якою заборонено витребувати від добросовісного набувача майно, що було продане в порядку, встановленому для виконання судових рішень, регулює існуючі між сторонами спору речово-правові відносини, спрямована на унеможливлення витребування свого відчуженого на торгах майна боржником, і не перешкодає застосовувати наслідки недійсності договору — реституції — до сторін договору, якою боржник не є.

З метою запобігання помилковому розумінню та неоднаковому застосуванню закону при вирішенні судами справ зазначеної категорії, що спостерігалось останніми роками, законодавцю слід було б більш чітко регламентувати ці відносини як у ЦК, так і в Законі «Про виконавче провадження»

Позовна давність для оспорювання укладеного на торгах договору є загальною. Якихось особливостей для цих випадків чинне законодавство не передбачає. Однак, на нашу думку, варто погодитися з Л.О. Новосоловою, яка зазначає, що за відсутності визначеного кола осіб, які можуть оспорити торги, зв'язок моменту початку перебігу позовної давності з моментом, коли позивач довідався або міг довідатися про порушення свого права при проведенні торгів, робить стан продавця та покупця вкрай невизначеним. Для забезпечення стабільності

результатів публічних торгів і гарантій прав покупця ця авторка слушно пропонує законодавчо закріпити норму про спеціальну скорочену позовну давність, яка до того ж повинна обчислюватися з моменту проведення торгів. За відсутності ж такого законодавчого положення доцільно виходити з того, що заінтересовані особи могли довідатися про допущені при проведенні торгів порушення в день їх проведення, адже публічне сповіщення про торги робить інформацію про них доступною і заінтересовані особи можуть вжити своєчасних заходів для усунення порушень своїх прав. Разом з тим, для випадків

кримінально караних порушень при проведенні публічних торгів доцільно встановити позовну давність більш тривалого строку³².

Зроблені у статті висновки, на мою думку, повністю відповідають і змісту, і духу закону. Однак

з метою запобігання помилковому розумінню та неоднаковому застосуванню закону при вирішенні судами справ зазначеної категорії, що спостерігалось останніми роками, законодавцю слід було б більш чітко регламентувати ці відносини як у ЦК, так і в Законі «Про виконавче провадження». До речі, саме такі норми цілком виправдано існують в ЦК (статті 447—449) та Федеральному законі Російської Федерації «Про виконавче провадження» (ст. 93).

³² Новосолова Л. А. Знач. праця. — С. 98.

Повідомлення

Верховний Суд України повідомляє про вилучення із розділу «Складні питання у судовій практиці щодо кредитних договорів» узагальнення «Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин» («Вісник Верховного Суду України» №11(123) 2010, с. 22) абзацу такого змісту:

«У зв'язку з цим застосування Закону № 1023-XII «Про захист прав споживачів» до спорів, які виникають з кредитних правовідносин, можливе в тому разі, якщо предметом і підставою позову є питання надання інформації споживачеві про умови отримання кредиту, типи процентної ставки, валютні ризики, процедура виконання договору тощо, які передують укладенню договору. Після укладення договору між сторонами виникають кредитні правовідносини, тому до спорів щодо виконання цього договору зазначений Закон не може застосовуватись, а застосуванню підлягає спеціальне законодавство, що регулює кредитні правовідносини.»

Зазначені зміни внесені у зв'язку із прийняттям Конституційним Судом України Рішення від 10 листопада 2011 р. № 15-рп/2011 у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 ст. 1, ст. 11, ч. 8 ст. 18, ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями ч. 4 ст. 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг).

Справа «Нікіфоренко проти України»

Рішення від 18 лютого 2010 р.

9'201124

ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ**Марчук Ф.М., Цитович М.М.** Пропозиції щодо визначення критеріїв нормування навантаження суддів при розгляді кримінальних справ

1'201132

Москвич Л.М. Суспільна довіра до суду як показник ефективності судової влади

2'201125

Пошва Б.М. Право на свободу та особисту недоторканність: прецедентна практика Європейського суду з прав людини і питання вдосконалення кримінального судочинства в Україні

3'201120

Городовенко В.В. Актуальні проблеми забезпечення відкритості судової влади

12'201122

Кирилюк Р.І. Види забезпечувальної діяльності Державної судової адміністрації України

12'201128

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**Мойсик В.Р.** Щодо визначення грошового виміру кримінального покарання й адміністративного стягнення

3'201135

Сидор В.Д. Проблеми, пов'язані з реалізацією прав за земельним законодавством України

3'201137

НА ДОПОМОГУ СУДДІ**Марчак В.Я., Ревенок О.А.** Висновок експерта як доказ для суду при визнанні особи обмежено осудною

2'201131

Зіньков В.І. Пропозиції щодо визначення критеріїв нормування навантаження суддів при розгляді цивільних та адміністративних справ

5'201145

Лічман Л.Г. Значення судової практики для правозастосування в цивільному судочинстві

6'201134

Лужанський А.В. Трудові спори громадян, які працюють за межами своїх держав: особливості доступу до правосуддя в Україні

6'201139

Самсін І.Л. Співвідношення понять «податковий обов'язок» та «податкове зобов'язання» в законодавстві України

9'201134

Городовенко В.В. Принцип гласності та відкритості у вітчизняному судочинстві: проблеми реалізації

9'201138

Хавронюк М.І., Калмиков Д.О. Деякі питання удосконалення відповідальності за злочини проти волі дитини

10'201142

Сенін Ю.Л. Відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю працівника

11'201133

Селіванов А.О. Конституційно-правова характеристика публічної влади в умовах застосування адміністративної юрисдикції суду

12'201133

Романюк Я.М. Особливості визнання недійсними договорів, укладених на прилюдних торгах

12'201140

СУДОВА ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**Луспенник Д.Д.** Договір позики: деякі питання теорії та судової практики

4'201116

Москвич Л.М. Напрями оптимізації судової структури України

4'201125

Хавронюк М.І. Відповідальність за порушення права споживачів на безпечність продукції за кримінальними кодексами України та інших держав

5'201134

Кохановська О.В. До питання про захист персональних даних в Україні

6'201128

Романюк Я.М. Цивільно-правові договори, у яких зобов'язання виражені в іноземній валюті, та проблеми, пов'язані з їх виконанням

8'201131

Легенченко М.О. Особливості створення нової речі у процесі здійснення невід'ємних поліпшень орендованого майна

8'201138

Лужанський А.В. Особливості доступу до суду у справах про оскарження оцінки майна на стадії виконавчого провадження

9'201128

Печений О.П. Проблемні питання судової практики у справах щодо визнання недійсними свідоцтв про право на спадщину

11'201123

ТОЧКА ЗОРУ**Лужанський А.В.** Доступ до правосуддя як суб'єктивне конституційне право

1'201141

Клименчук Н.М. До питання змісту і структури генеральної угоди

1'201145

Дякович М.М., Сенік С.В. Правове регулювання «фактичних шлюбних відносин»

2'201137

Мирошніченко Ю.М. Посилення процесуального статусу потерпілого як перспективний напрям удосконалення кримінального судочинства

3'201141

Лужанський А.В. Доступ до конституційного правосуддя в Україні: суб'єктно-юрисдикційний аспект

4'201132

Вознюк А.А. Питання кримінально-правового регулювання видачі та передачі осіб, які вчинили злочини

4'201138

Таран О.В. Експертизи у справах про злочини, пов'язані з порушенням вимог законодавства про охорону праці

4'201145

Макаренко А.С. Підстави суддівського розсуду при призначенні покарання

6'201144

Романюк Я.М. Цивільно-правові наслідки договорів, укладених одним із подружжя

7'201142

Таран О.В. Встановлення особи, яка порушує вимоги законодавства про охорону праці

8'201144

Цірат Г.А. Правове положення іноземців у міжнародному цивільному процесі: досвід міжнародно-правової уніфікації 9'2011 44

Руда Т.В. Підстави звільнення від доказування у цивільному судочинстві України і США: порівняльно-правовий аспект 11'2011 41

ІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Каменков В.С. Порядок в засіданні хозяйственного суда 2'2011 45

КНИЖКОВА ПОЛІЦЯ

Луспенник Д.Д. Ґрунтовне науково-практичне дослідження питань, пов'язаних із

розкриттям банківської таємниці — одного з основних елементів банківської системи

Рецензія на книгу В.П. Паліюка «Особливості розкриття банківської таємниці судами» 3'2011 48

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ

1'2011 обклад. 4'2011 обклад. 8'2011 обклад.
2'2011 обклад. 5'2011 обклад. 10'2011 обклад.
3'2011 обклад. 6'2011 обклад. 12'2011 обклад.

Звіт Верховного Суду України про використання коштів Державного бюджету України за 2010 р. (загальний фонд) 2'2011 44

До відома авторів

До розгляду у «Віснику Верховного Суду України» приймаються оригінали авторських статей/матеріалів обсягом не більше одного авторського аркуша (40 тис. знаків) українською мовою у друкованому та електронному вигляді (формат текстового файла .rtf або .doc, кегль шрифту 14 pt, інтервал між рядками 1.5). Рукописні оригінали не приймаються.

Оригінал має бути обов'язково підписаний автором (усіма співавторами). До нього додаються фото авторів (розмір 10×15 см), віддруковане на фотопaperі без тиснення або записане на електронному носії (формат відповідного файлу .jpg, розподільна здатність зображення 300 dpi), а також короткі анкетні дані: прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада, вчений ступінь, адреса (із зазначенням поштового індексу та адміністративного району, в тому числі у місті), контактні телефони, факс, адреса електронної пошти, ідентифікаційний номер, письмовий дозвіл видавництву на обробку та зберігання персональних даних. Ілюстрації (фотографії) до тексту також мають супроводжуватися відповідними підписами.

Відповідно до вимог ВАК наукові статті повинні мати такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із

важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких пропонується розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

До тексту статті долучається анотація (у середньому — 500 друкованих знаків) українською мовою, а також рішення кафедри вузу чи відділу наукової установи про рекомендацію статті до опублікування.

Якщо статтю або окремі її фрагменти (цитати, епіграф тощо) перекладено українською мовою з російської, англійської або іншої іноземної мови, необхідно подати ксерокопію оригіналу.

Автори мають дотримуватися таких вимог до оформлення посилань на літературні джерела: зазначати прізвища авторів, укладачів, відповідальних редакторів та ін., видавництво, рік і місце видання, загальну кількість сторінок або номер сторін-

ки, з якої взято цитату. Бібліографічний опис іноземних джерел потрібно подавати мовою оригіналу, долучаючи до статті ксерокопії титульних сторінок цих видань. Нумерація виносок має бути єдиною для всієї статті (а не для кожної сторінки окремо), наводити їх слід на відповідних сторінках, а не в кінці статті.

При посиланні на нормативно-правовий акт необхідно зазначати його повну назву, дату прийняття, номер (для відомчих — коли і ким затверджено), коли й за яким номером зареєстровано в Міністерстві юстиції України, а також офіційне джерело опублікування первісного тексту та змін і доповнень.

Автори не повинні передавати ці ж матеріали іншим виданням до вирішення питання про їх опублікування у «Віснику Верховного Суду України». Редакція може не поділяти думку авторів статей. Відповідальність за достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, точність посилань на нормативні акти й інші джерела несуть автори.

Рукописи повертаються лише в разі, коли буде визнано доцільним їх доопрацювання. Редакція має право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви з подальшим погодженням із автором.

Триває передплата офіційних видань Верховного Суду України:



Вісник Верховного Суду України

Міжнародна конференція
«Незалежність суддів в Україні»

Рішення зборів суддів
Верховного Суду України
від 14 листопада 2011 р.
«Про ситуацію, що склалася
у зв'язку з поширенням
заступником Генерального
прокурора України,
членом Вищої ради юстиції
М. Гаврилюком інформації
щодо порушення суддями
Верховного Суду України
присяги судді під час розгляду
окремих кримінальних справ»

Проблемні питання
судової практики у справах
щодо визнання медичними
свідцтвами про право на спадщину

Відшкодування шкоди,
заподіяної здоров'ю працівника

11(135)2011

Вісник Верховного Суду України

Періодичність — 12 номерів на рік

Передплатний індекс — 40358

В офіційному науково-практичному виданні публікуються добірки витягів із судових рішень у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах, науково-практичні коментарі чинного законодавства, аналіз судової практики з використанням даних судової статистики, матеріали на допомогу судді щодо вирішення складних питань здійснення судочинства, практика Європейського суду з прав людини, дискусійні статті щодо проблем судово-правової реформи і правотворчості.

Рішення Верховного Суду України

Періодичність — 2 випуски на рік

Передплатний індекс — 40646

У збірнику публікуються судові рішення у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах, розглянуті Верховним Судом України протягом певного періоду.

Кожне рішення супроводжується правовою позицією. Рішення систематизовані за формами судочинства, галузями законодавства та категоріями справ.



РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ВІПУСК 1(22)
2011

Докладніше про ці видання, їх тематику можна дізнатись

у видавництві «Істина» за адресою:

04073 Київ 73, вул. Сирецька, 38.

Передплату можна оформити у відділеннях зв'язку протягом року.

Телефони: (44) 468–3131, 468–0999, 468–5973.

E-mail: istina_knigi@ukr.net

www.istina-books.com.ua

Видавництво «Істина» пропонує:



Законотворство України про працю. — К., 2011. — 352 с.

У книзі зібрані найважливіші нормативно-правові акти з питань трудових відносин, в тому числі Кодекс законів про працю України з усіма змінами і доповненнями, а також офіційні документи, прийняті відповідними державними органами на його виконання.



Законотворство України про пенсійну реформу. — К., 2011. — 304 с.

У книзі зібрані нормативно-правові акти, що зазнали змін у зв'язку із проведенням пенсійної реформи в Україні. Вміщено текст Закону «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», а також в кодифікованому вигляді — статті відповідних законів, змінені відповідно до цього Закону. При цьому тексти законів «Про недержавне пенсійне забезпечення» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» для зручності користувачів наводяться повністю.



Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник / За заг. ред. П.Д. Пилипенка. — Вид. 3-є, змін. і доп. — К., 2012. — 232 с.

Посібник підготовлено з метою надання допомоги студентам вищих навчальних закладів юридичного профілю у підготовці до іспиту з права соціального забезпечення України. Конспектний характер викладу матеріалів посібника допоможе систематизувати та пригадати набуті в процесі навчання знання, побудувати схему відповіді на іспиті.

Посібник може бути корисним також аспірантам, викладачам, юристам-практикам та іншим особам, які бажають отримати знання з права соціального забезпечення.

Книги можна замовити у видавництві «Істина» за адресою:
04073 Київ 73, вул. Сирецька, 38.

Телефони: (44) 468–3131, 468–0999, 468–5973.

E-mail: istina_knigi@ukr.net

www.istina-books.com.ua